

Charles Baudelaire

Spleen Pariza

*s francuskog preveo
Ivo Šrepić*

*prijevod redigirao
Zvonimir Bulaja*

eLektire.skole.hr

Sadržaj

Stranac	4
Beznađe starice	5
<i>Confiteor</i> umjetnika	6
Svatko nosi svoju Himeru	7
U jedan sat ujutro	8
Gomile	9
Udovice	10
Kolač	12
Hemisfera u vlasima	14
Poziv na put	15
Igračka siromaha	17
Suton	18
Osnove	19
Lijepa Doroteja	20
Oči siromaha	22
Krivotvoreni novac	24
Nagruća	25
Tirz	28
Opajajte se!	29
Već!	30
Želja za slikanjem	31
Dobročinstva mjeseca	32
Koja je prava?	33
Kobila dobre pasmine	34
Streljana i groblje	35
Izgubljena aureola	36
»Any Where out of the World«	37
Veseljak	39

Dvostruka soba _____	40
Luđak i Venera _____	42
Pas i bočica parfema _____	43
Nesretni staklar _____	44
Divljakinja i mala princeza _____	46
Stari komedijaš _____	48
Sat _____	50
Darovi vila _____	51
Napasti _____	53
Herojska smrt _____	55
Plemeniti kartaš _____	58
Konopac _____	60
Prozori _____	63
Ogledalo _____	64
Luka _____	65
Slike ljubovca _____	66
Otmjeni strijelac _____	69
Juha i oblaci _____	70
Gospođica Bistouri _____	71
Udri po siromasima! _____	74
Dobri psi _____	76
Epilog _____	79
Rječnik _____	80

Stranac

Kaži mi, zagonetni čovječe, koga najviše voliš? Svoga oca, svoju majku, svoju sestru ili svoga brata?

– Ja nemam ni oca ni majke, ni sestre ni brata.

Svoje prijatelje?

– Vi se ovdje služite riječju koje mi je smisao do sada ostao nepoznat.

Svoju domovinu?

– Ja ne znam pod kojom se geografskom širinom ona nalazi.

Ljepotu?

– Ja bih je dragovoljno volio, kad bi bila božanstvena i besmrtna.

Zlato?

– Ja ga mrzim kao što vi mrzite Boga.

Eh, koga dakle voliš, čudnovati stranče?

– Volim oblake... oblake, koji prolaze..... tamo dolje..... one divne oblake!

Beznađe starice

Mala se zgrbljena starica osjećala opet sasvim veselom gledajući ono ljepušno dijete, kome je svatko iskazivao počast, kome je svatko htio ugoditi; onaj dražesni stvorić, koji je tako slabašan kao i mala starica, koji nema ni zubi ni kose, baš kao ni ona.

Ona mu se približila nasmijanim i ljubeznim izražajem lica, da ga obraduje.

Ali prestrašeno dijete branilo se i nogama i rukama od milovanja dobre ostarjele žene i ispunilo je sobu svojim kreštanjem.

Na to se dobra starica povukla u svoju običajnu samoću i plakala je negdje u kutu govoreći u sebi:

»Ah! Za nas je nesretne stare ženice prošlo doba da nas vole, pa čak i nevinašca; ta mi eto strašimo i malu dječicu, koju bi htjele da ljubimo!«

Confiteor umjetnika

Ah! Kako prodirno osjećamo umiranje jesenjih dana! Do boli prodirno! Ima naime izvjesnih slađanih očuta, čiji su valovi osobito jaki; a najoštriji su oni ubodi koje nam zadaje Beskonačnost.

Velik je užitak kad možemo utopiti svoj pogled u neizmjernosti neba i mora! Samoća, tišina i neusporediva čistoća azurnoga neba, jedno malo drhtavo jedro na horizontu, koje svojom sićušnošću i osamljenošću sjeća na moje bespomoćno bivstvovanje, jednolična pjesma pučine! sve to misli po meni ili ja mislim po svemu tome (jer se u veličanstvenosti sanje brzo gubi moj *Ja*), sve to, kažem, misli, ali muzikalno i čudno, bez silogizama, bez dedukcija.

Pa ipak, ove misli, koje bilo da proizlaze od mene, bilo da se izvijaju sa stvari u okolini, postaju doskora vrlo izražajnim. Energija od naslade stvara neku teškoću i pozitivnu bol. Tako moji živci, koji su previše napeti, odaju tek vrištave i bolne titraje.

A sada me dubina neba smućuje; njegova me bistrina ogorčuje. Bezosjećajnost mora i nepomičnost vidika uzbunjuju me... Ah, treba li vječno trpjeti ili izbjegavati vječno ljepotu? Prirodu, nemilosrdna čarobnice, nepobjediva suparnice, ostavi me! Prestani napaštovati moje želje i moj bijes!

Studij Ljepote je dvoboj, gdje umjetnik više od strave, prije nego će biti pobijeđen.

Svatko nosi svoju Himeru

Pod velikim sivim nebom, u velikoj prašnjavao ravnicu, bez puta, bez trave, pa čak i bez strička i koprive, susreo sam nekoliko ljudi, koji su koracali pognute glave.

Svaki je od njih nosio na plećima ogromnu Himeru, tako tešku kao da je vreća brašna ili ugljena, ili pak oprema rimskoga pješaka.

Ali ta grdna životinja nije bila tek nepomično breme, ona je naprotiv čovjeka obavijala i sapinjala svojim pruživim i snažnim mišićima, ona se zakvačila svojim dvjema strašnim pandžama za prsa onome koga je uzjašila; i njena se bajoslovna glava popela čovjeku na čelo, kao da je jedna od onih groznih kaciga kojima su se stari bojovnici nadali zastrašiti svoje neprijatelje.

Nagovorio sam jednoga od ovih ljudi i upitao ga, kamo oni tako kreću. On mi je odgovorio da ne zna ništa, on, kao ni ostali, ali je očevidno da nekamo kreću, jer ih tjera neka nevidljiva nužda da hodaju.

Nešto čudna treba da se spomene: nijedan od ovih putnika nije izgledao srdit na zvijer koja mu je visjela oko vrata i priljubila mu se uz pleća; moglo bi se kazati da ju je svaki od njih smatrao dijelom samoga sebe. Sva ova izmučena i ozbiljna lica nisu pokazivala nikakvoga očajaja; i ispod kupole neba, koje je odisalo spleenom, propadajući nogama u prah tla, koje je bilo isto tako beznadno kao i nebo, oni su putovali, dok im je na licu ležala rezignacija onih koji su osuđeni da se do vijeka nadaju.

Povorka je prošla kraj mene i utonula je u atmosferi horizonta, tamo, gdje se okrugla površina zemlje sakriva od znatiželje čovječjega pogleda.

Ja sam se neko vrijeme svim silama trudio da uzmognem shvatiti taj misterij; ali doskora se na mene survala neodoljiva Ravnodušnost i ja sam postao više potišten nego su to bili i oni sami radi svojih razornih Himeru.

U jedan sat ujutro

Konačno sam! Ništa se više ne čuje nego tek kotrljanje po koje kočije, koja je okasnila i brza kući. Sada ćemo imati nekoliko sati mira, ako i ne odmora. Napokon je nestalo tiranije ljudskoga lica¹ i ja više neću trpjeti, nego radi samoga sebe.

Konačno! Sad mi je dakle dopušteno da se osvježim u kupelji mraka! Najprije ću dvaput zaključati vrata. Čini mi se da će taj okretaj ključa povećati moju samoću i učvrstiti barijade, koje me u ovaj čas rastavljaju od svijeta.

Užasan život! Užasan grad!

Da u mislima ponovimo današnji dan: vidio sam nekoliko književnika, od kojih me jedan upitao može li se kopnom putovati u Rusiju (on je naime sigurno smatrao Rusiju otokom); raspravljao sam velikodušno s urednikom jednoga časopisa, koji je na svaki prigovor odgovarao: »Ovdje je stranka poštenih ljudi«, a to znači da su sve novine uređivane po lopovima; pozdravio sam dvadesetak ljudi, od kojih mi je petnaest njih nepoznato; stisnuo sam isto toliko rukû, a da ipak radi pažljivosti nisam kupio rukavica; popeo sam se da utučem vrijeme, dok je udario pljusak, k nekoj cirkuskoj djevojci, koja me zamolila da joj nacrtam kostim za »Vénustre«;² posjetio sam ravnatelja nekoga kazališta, koji mi je rekao na rastanku:

»Učinit ćete možda dobro ako se obratite na g. Z—a; on je najnespretniji, najgluplji i najslavniji od svih mojih autora; njegovom bi pomoću možda mogli štogod postići. Nađite ga, pa ćemo onda vidjeti«. — Pohvalio sam se (zašto?) s nekoliko ružnih djela, koja nisam nikada počinio i kukavno sam zatajio nekoliko drugih nedjela, kao što je zločin hvalisanja i grijeh nepoštivanja društvenoga mišljenja, koje sam naprotiv izvršio s užitkom; odbio sam jednom prijatelju neznatnu novčanu uslugu i dao sam mu pismenu preporuku na nekoga savršenoga prevejanca, koji će mu sigurno pomoći; uh, je li to dobar svršetak?

Nezadovoljan sa svima i nezadovoljan samim sobom zaželio sam da opet natrag potražim svoj izgubljeni Ja i da opet malo postanem ponosan u tišini i osamljenosti noći.

Duše onih koje sam ljubio, duše onih o kojima sam pjevao, dajte mi snage, pomozite mi, otklonite od mene varavost i bolesna priviđenja svijeta, a Ti, Gospodine Bože, podaj mi svoju naklonost da sastavim nekoliko lijepih stihova, koji će meni samome dokazati da nisam zadnji od ljudi, da nisam niži od onih koje sam prezreo!

¹ Izraz je koristio engleski književnik Thomas De Quincey (1785-1859) u svom poznatom autobiografskom djelu *Ispovijesti jednog engleskog uživatelja opijuma* (1822.). Baudelaire je tu knjigu preveo i objavio u svojoj knjizi *Umjetni rajevi* (*Les Paradis artificiels*, 1860.).

² Baudelaireova kovanica, neuka djevojka izgovara tu riječ pogrešno prema Venera (*Venus*). Riječ *sauteuse* može značiti cirkusantica, artistica, akrobatkinja, ali u žargonu toga doba i prostitutka.

Gomile

Svakomu nije dana mogućnost da se okupa u mnoštvu: umjetnost je uživati u gomili; i samo onaj može na račun ljudskoga društva omastiti brkove životnom snagom, koga je neka vila nadahnula u kolijevci smislom za preodijevanje i krabulje, odvratnošću prema stalnom boravištu i strašću za putovanjem.

Mnoštvo, samoća: to su dva ista pojma, pa aktivni i plodni pjesnik može lako da nadomještava jedan drugim. Tko ne zna oživjeti svoju samoću, taj će još manje znati biti sâm među zaposlenom gomilom.

Pjesnik uživa taj neopisivi privilegij, da može na svoj način biti on sâm i tkogod drugi. On, kad hoće, ulazi u svačiju osobnost, kao one duše koje lutaju i traže tijelo. Za njega je jedinoga sve otvoreno; i ako se čini da su mu izvjesna mjesta zatvorena, to je zato jer njegove oči nalaze da ona nisu vrijedna posjeta.

Samotan i zamišljen šetalac otkriva osobitu opojnost u toj pričesti u općenitosti. Onaj tko lako osvaja gomilu, poznaje grozničava oduševljenja kakova nikada neće doživjeti ni egoist, koji je zatvoren kao kovčeg, ni ljenivac, koji je povučen kao mekušac. On prima sva zvanja, sve radosti i sve nevolje koje mu pruža prilika, kao da su njegove.

Ono što ljudi zovu *ljubav*, vrlo je sićušno, vrlo ograničeno i vrlo slabo, kad se usporedi s ovom neizrecivom orgijom, s ovom svetom prostitucijom duše, koja se potpuno podaje, s ovom poezijom i dobrotvornošću, koja nije unaprijed proračunana, a iskazuje se prema bilo kome nepoznatome, koji slučajno prolazi.

Dobro je poučiti koji put sretnike ovoga svijeta, ne bi li to uzmoglo da ponizi na čas njihovu glupu obijest, da ima neka sreća koja je uzvišenija od njihove, koja je prostranija i čišća. Osnivači naseobina, duhovni pastiri puka i svećenici-misionari, koji su izbjegli do na kraj svijeta, bez dvojbe poznaju neke od ovih tajinstvenih opojnosti i u krugu svoje prostrane porodice, koju je stvorio njihov duh, oni mora da se koji put od srca nasmiju onima koji ih žale radi njihove tako burne sudbine i radi njihovoga tako pustoga života.

Udovice

Vauvenargues³ kaže da u javnim perivojima ima drvoreda koji su brojno posjećeni uglavnom od razočaranih ambicija, nesretnih izumitelja, promašenih težnja za slavom, slomljenih srdaca i od svih onih buntovnih i povučeni duša u kojima još huje zadnji uzdisaji jedne oluje, i koje su se povukle daleko od bestidnih pogleda veseljaka i besposlica. Ova su sjenovita skloništa sastajališta onih koje je slomio život.

Gotovo uvijek biva da pjesnik i filozof vole upravljati svoja nezasitna opažanja u te krajeve. Tamo ima za njih neke izvjesne hrane. Jer ako postoji mjesto koje oni iz prezira ne posjećuju, a to ja neprestano između redaka napominjem, to je sigurno slavlje bogataša. Ovo komešanje u ispraznosti nema ništa što bi ih privlačilo. Oni se naprotiv osjećaju neodoljivo privučeni svime što je slabo, uništeno, ožalošćeno i sirotno.

Iskusno se oko u tome nikada ne vara. Ono u onim oštrim i potištenim crtama lica, u onim šupljim i mutnim očima, od kojih još neke sjaju od zadnjih zraka borbe, u onim dubokim i brojnim naborima, u onom laganom i klimavom hodu, otkriva smjesta bezbrojne legende o prevarenoj ljubavi, o neshvaćenoj požrtvovnosti, o nenagrađenim nastojanjima, o ponizljivom gladu i zimi, koji su bili šutljivo podneseni.

Jeste li koji put opazili one udovice na osamljenim klupama, one siromašne udovice? Bile one u žalobnom ruhu ili ne, lako ih je prepoznati. U žalobnom ruhu siromaha ima doduše uvijek nešto što nedostaje, ima neki nedostatak skladnoće, po kome nam se ti bijednici čine još dublje ojađenima. Siromašak je naime prisiljen da škrtari u svojoj boli. Bogataš naprotiv podnosi svoju bol potpuno onako kako to dolikuje.

Koja je od udovica najžalosnija, i koja pobuđuje u nama najveću tugu? Da li ona koja na ruci nosi malo djetesce, s kojim ne može da dijeli svoje sanjarije, ili ona koja je sasvim sama? Ja ne znam. Dogodilo mi se jedanput da sam kroz duge sate slijedio neku staricu, koja je nešto slična trpjela. Ona se držala ukočeno i ravno ispod malenoga iznošenoga šala i odavala je čitavim svojim bićem neki stoički ponos.

Ona je sigurno bila osuđena radi posvemašnje samoće na običaje starih neženja, i taj muški način njezinoga ponašanja davao je njenoj strogosti neku tajnovitu privlačivost. Ne znam u kojoj je jadroj kavani ručala i na koji način. Slijedio sam je u čitaonicu i dugo sam se pritajivao, dok je ona svojim dvjema živahnim očima, koje su se nekad zapaljivale od suza, tražila po novinama novosti od snažnoga i osobnoga interesa.

³ *Luc de Clapiers, Marquis de Vauvenargues* (1715–1747), francuski pisac, moralist, Voltaireov prijatelj, osiromašeni aristokrat koji je mlad umro od sušice. Autor je maksima, aforizama i refleksija koje su ponovno postale popularne nakon izlaska novog izdanja njegovih djela 1857. godine. Ta knjiga sadrži esej *Sur les misères cachées* (*O skrivenim bijedama*), u kojemu autor primjećuje kako nesretne i osiromašene osobe idu u javne parkove kako bi se tamo sklonili od pogleda sretnijih ljudi.

I tako je ona, konačno poslije podne, pod dražesnim jesenjim nebom, jednim od onih s kojega jatima silaze boli i uspomene, sjela u jednu od pobočnih aleja perivoja, da daleko od gomile sluša jedan od onih koncerata kojima glazba regimente počašćuje pariški puk.

To je bez sumnje bila mala svečanost ove nedužne starice (ili ove starice koja je opet postala djevicom), to je bila dobro zaslužena utjeha za jedan od onih teških dana bez prijatelja, bez razgovora, bez radosti, bez pouzdanika, kojima ju je Bog darivao možda već od mnogo godina i to po tri stotine šezdeset i pet puta na godinu!

Evo još nešto: Ja se ne mogu nikada savladati, a da ne bacim koji pogled, koji, ako baš uglavnom i nije simpatičan, a ono je u najmanju ruku radoznao, na gomilu parijski koji se vrzu oko kruga svirača na javnom koncertu. Orkestar prosiplje naokolo u noć pjesme slavlja, trijumfa ili užitka. Oprave se povlače svjetlucajući, pogledi se unakrštavaju; dangube, umorni, jer nisu ništa uradili, lutaju besmisleno amo tamo i hine da nemarno i tek od časa do časa okušavaju vlast glazbe. Ovdje nema nikoga osim bogataša i sretnika, ničega što ne izdiše i ne udiše bezbrižnosti i radosti da može da se prepusti životu; ničega takovoga osim vidika na onu skupinu, koja se naslonila na vanjsku ogradu hvatajući besplatno, po milosti vjetra, po koji odlomak glazbe i promatrajući svijet koji se unutra komeša kao usijano gvožđe u talionici.

Uvijek je zanimljivo ono što se od užitka bogataša odrazuje na dnu oka siromaha. Ali onoga sam dana opazio među ovim pukom, koji je bio obučen u haljetke od običnoga sukna, neki stvor čija je otmjenost bila potpuno suprotna običnosti onih koji su je okruživali.

Bila je to jedna visoka žena, dostojanstvena i tako otmjena čitavim svojim bićem, da se ne sjećam da bi joj bila ravna koja od onih koje sam vidio u zbirkama slika plemićkih ljepotica prošlosti. Kao da je neki fini miris ponosne vrline izbijao iz čitavoga njenoga bića. Njeno usko, žalosno i omršavjelo lice bilo je u savršenom skladu s dubokim žalobnim ruhom u koje je bila obučen. I ona je, kao i puk među koji se pomiješala, a da ga nije pogledala, promatrala dubokim okom sjajni svijet, i ona je slušala izrazujući micanjem glave jedva zamjetljivo negodovanje.

»Neobična prikaza! Sasvim sigurno«, rekao sam, »ovo siromaštvo, ako je ono uistinu siromaštvo, ne može podnositi škrtarenja i opreznosti u izdavanju novaca. Ta to mi pokazuje ono tako otmjeno lice. Ali zašto onda ona ostaje dragovoljno u onoj okolini, kad time čini tako očevidnu i neskladnu grešku?«

No kad sam od radoznalosti prošao iza nje, otkrio sam, mislim, razlog tome. Velika je udovica vodila za ruku dijete obučen u crno kao i ona, i tako skromno da je njegova odjeća odgovarala ulaznoj cijeni u perivoj, te bi ta cijena možda dostajala da plati koju potrebu toga maloga bića, a možda čak i štogod povrh toga, koju igračku.

I ona će se pješke vratiti kući u mislima i sanjama sâma, uvijek sâma; jer dijete je nestalno, egoistično, bez nježnosti i bez obzira; ono štaviše ne može ni kao čista životinja, ni kao pas i mačka, da bude povjerljivo biće u samotnim bolima.

Kolač

Putovao sam. Krajolik, usred kojega sam se smjestio, bio je od neodoljive veličanstvenosti i otmjnosti. U taj je čas bez sumnje nešto prošlo mojom dušom. Moje su misli lepršale istom onom lakoćom koja je ležala u atmosferi, a svakidanje strasti, kao što obeščaćena mržnja i ljubav, činile su mi se sada isto tako udaljenima kao oni olujni oblaci koji su redom prolazili po dnu bezdana pod mojim nogama. Duša mi se moja činila isto tako prostrana i čista kao što je to bila kupola neba koje me obavijalo; sjećanje na zemaljske stvari dopiralo je do moga srca tek oslabljeno i umanjeno, kao zvuk zvonca nekih nezamjetnih životinja koje prolaze daleko, vrlo daleko, po kosi nekoga drugoga brijega. Po malenom nepomičnom jezercu, crnom od dubine, prošla je gdjekada sjena kojega oblaka kao odraz plašta nekoga zračnoga diva, koji leti naokolo pod nebom. I sjećam se da me ovaj svečani i rijetki osjet, uzrokovan jednom savršeno šutljivom velikom kretnjom, ispunio nekim užitkom pomiješanim sa strahom. Ukratko: ja sam se, blagodareći zanosnoj ljepoti koja me okruživala, osjećao potpuno smiren sa samim sobom i sa svemirom; ja štaviše držim da sam u svojoj savršenoj ljepoti i u svome potpunom zaboravu svega zemaljskoga zla prestao držati tako smiješnima časopise koji nalaze da se čovjek rađa dobar; – pa kako nepopravljiva materija obnavlja svoje zahtjeve, pomislio sam da popravim svoju umornost i da utažim svoj apetit, koji je izazvalo tako dugo duševno uzvišenje.

Izvukao sam iz džepa debeli komad hljeba, mali kožnati lončić i bočicu izvjesnoga eliksira, koji su ljekarnici u ono vrijeme prodavali planinarima da ga kod zgodne prilike pomiješaju sa sniježnicom.

Mirno sam razrezao svoj hljeb, kad li me najednom neki vrlo laki šum prisili da podignem oči. Preda mnom je stajao neki odrpani dječarac, crn, raščupane kose, i njegove smetene, bojažljive i kao zaklinjanja pune oči gutale su onaj komad hljeba. Čuo sam kako je uzdahnuo dubokim i promuklim glasom riječ: *Kolač!*

Nisam mogao a da se ne nasmijem kad sam čuo kakovim je nazivom on htio počastiti moj gotovo bijeli hljeb, odrezao sam za njega lijepu krišku i ponudio sam mu. On se polagano približio ne puštajući s vida predmet svoje požude, a onda se pograbivši rukom onu krišku živahno trgnuo natrag, kao da se bojao da moja ponuda nije iskrena i da ću se predomisлити.

No u isti je čas na njega navalio drugi neki mali divljak, za koga ne znam otkuda se stvorio, i koji je prvome bio tako sličan da bi ga svatko mirne duše mogao držati njegovim blizancem. Jedan je drugoga oborio na zemlju i oni su se svađali za dragocjeni plijen, jer nijedan od njih bez sumnje nije htio žrtvovati polovinu za svoga brata. Prvi je očajno čupao drugoga za kose, a ovaj mu je opet uhvatio zubima uho i ispljunuo krvavi komadić uha, uz jednu božanstvenu kletvu u dijalektu. Zakoniti vlasnik kolača kušao je zabosti svoje male šapice u oči nasilnika, ali dok je o tome nastojao, dotle je drugi napeo sve svoje sile da jednom rukom zadavi svoga protivnika, a drugom se trudio da spremi u džep nagradu za borbu. Ali pobijeđeni se, nanovo potaknut očajem, opet uspravio i skotrljao je pobjednika po ledini udarivši ga glavom u želudac. Zašto da opisujem tu užasnu bitku, koja je potrajala uistinu dulje nego se činilo da im to dopuštaju njihove djetinje sna-

ge? Hljev je putovao iz ruke u ruku i svaki je čas mijenjao džep; ali, na žalost! on je isto tako mijenjao i obujam, i kad su se konačno njih dvojica nemoćni, zadihani i okrvavljeni zaustavili, jer nisu više mogli nastaviti, onda zapravo, da istinu kažem, nije ni bilo više predmeta bitke: komad hljeba je nestao i bio je razasut u mrvice slične pješčanom zrnju s kojim je bio pomiješan.

Ova mi je slika obavila krajolik maglom i mirni užitak, koji je slavila moja duša prije nego što sam vidio ove mališe, nestao je bez traga; ostao sam dosta dugo žalostan i bez prestanka sam ponavljao: »Ima dakle jedan božanstveni kraj, gdje hljev zovu *kolačem* i gdje je on takova poslastica da može prouzročiti i sasvim bratoubilački boj«.

Hemisfera u vlasima

Daj mi da dugo, dugo udišem miris Tvojih vlasi, da u njih uronim čitavo svoje lice, kao što ga pokvaren čovjek uronjuje u izvor-vodu; daj, da ih svojom rukom razmrsim kao mirisni rupčić, ne bih li raspršio uspomene!

Kad bi Ti mogla znati sve što ja vidim, sve što osjećam, sve što čujem u Tvojim vlasima!

Moja se duša uzbuđuje pomoću mirisa, kao što se duše drugih ljudi uzbuđuju pomoću glazbe.

U Tvojim je vlasima jedna čitava sanja, puna jedara i jarbola, u njima su velika mora, čiji me pasatni vjetrovi nose prema čarobnim krajevima zemlje, gdje su daljine više modre i duboke, gdje je atmosfera mirisna od plodova, lišća i od ljudske kože.

U oceanu Tvojih vlasi jedva zamjećujem neku luku, čija je vreva puna tugaljivih pjesama, krepkih ljudi sviju narodnosti i lađa preraznih oblika, koje zarezuju svojim finim i zamršenim arhitekturama u neizmjerni horizont, gdje se ponosno koči vječna vrućina.

U milovanju Tvojih vlasi ja opet nalazim čeznutljivo uzdisaje dugih sati provedenih na divanu, u sobi jedne lijepo lađe, koju ljuljaju nezamjetni njihaji luke, između posuda s cvijećem i vrčeva sa svježom vodom.

U vatrenom žarištu Tvojih vlasi ja udišem miris duhana pomiješan s opijumom i šećerom; u noći Tvojih vlasi vidim kako se odražuje neizmjernost tropskoga azura; na pahuljicama posutim rubovima Tvojih vlasi opijam se mirisima sastavljenim od smole, moška i kokosova ulja.

Daj mi da dugo grizem Tvoje teške i crne pramove! Kad griskam Tvoje pružive i goropadne vlasi, čini mi se da se hranim uspomenama.

Poziv na put

Ima neka divna zemlja, zovu je zemljom Obilja i Nerada, i ja sanjarim o tom da je posjetim s jednom starom prijateljicom. Čudna je to zemlja, poplavljena magloma našega Sjevera, a može je se nazvati Istokom Zapada, Kinom Evrope, jer je ondje vruća i hirovita mašta uzela toliko maha, da ju je tako ustrpljivo i pametno proslavila radi njene premudre i osobite vegetacije.

To je prava zemlja Obilja i Nerada, gdje je sve lijepo, bogato, mirno, pošteno; gdje je radost raskoši u tome da se ona sređena divi sama sebi; gdje život odiše mašću i slašću, odakle su izagnani neredi, uzrujavanja i nepredviđenosti; gdje je sreća vjenčana sa šutnjom; gdje je čak i kuhinja poetična, masna i koji put podražljiva, i gdje je sve slično Tebi, dragi moj anđele.

Poznaš li Ti onu grozničavu bolest koja nas savlađuje u hladnoj bijedi, onu nostalgiju zemalja koje ne poznamo, onu tjeskobu neobičnosti? Ima jedan kraj koji je sličan Tebi, gdje je sve lijepo, bogato, mirno i pošteno; gdje je mašta sagradila i okitila jednu zapadnu Kinu; gdje život odiše slatkoćom, gdje je sreća vjenčana sa šutnjom. Onamo treba ići da se živi, onamo treba ići da se umre!

Da, onamo treba ići da se udahne, odsanja i produži sate po beskrajnosti osjeta. Neki je glazbenik napisao: »*Poziv k valsu*«,⁴ a tko li će skladati »*Poziv na put*«, s kojim bi se moglo ponuditi ljubovcu ili odabranu sestru?!

Da, u toj bi se atmosferi dalo dobro živjeti, – tamo dolje, gdje sati teku polaganije i sadržavaju više misli, gdje ure zvone o sreći dubljom i značajnijom svečanošću.

Na blistavom tkivu ili na kožama, koje su pozlaćene, teške i bogate, žive diskretno pobožno mirne i duboke slike, kao duše umjetnika koji su ih stvorili. Zrake Sunca na zapadu, koje tako bogato bojadišu blagovalište ili salon, rasijane su po lijepim tkaninama ili po onim visokim izrađenim prozorima, koje olovne šipke dijele na brojne odjeljke. Namještaj je gorostasan, neobičan, čudan, pun ključanica i tajnih pretinaca kao prepredene duše. Ogdalala, zlatno i srebrno posuđe, zastori, prevlake i pokrivala, zlatarski uresi i nakiti, skupocjene radnje od porculana, sve to ondje pred očima svira nijemu i tajinstvenu simfoniju; i sa sviju stvari, iz sviju kutova, iz pukotina ladica, iz nabora tkanina odiše neki neobični miris, neka moć, koja nas sili da se neprestano onamo vraćamo, koja kao da je duša toga stana.

To je prava zemlja Nerada i Obilja, kažem Ti, gdje je sve bogato, uredno i blistavo kao čista savjest, kao sjajno kuhinjsko posuđe, kao raskošni zlatarski radovi, kao šareno oličeni nakit! Ovdje se stječe blago svijeta kao u kući čovjeka koji je radišan i koga osobito štuje javno mnijenje. To je neobična zemlja, uzvišenija od drugih, kao što je Umjetnost uzvišenija od Prirode, zemlja gdje je ta umjetnost poboljšana sanjama, gdje je ona popravljena, poljepšana i nanovo oblikovana.

⁴ Popularna klavirska kompozicija čiji je autor njemački romantičarski skladatelj Carl Maria von Weber (1786-1826); orkestrirao ju je Berlioz 1831. godine.

Što to traže, što još traže i što neprestano u veću daljinu postavljaju granice svoje sreće ti alkemisti vrtlarstva! Zašto predlažu nagradu od šezdeset i sto tisuća forinti onome tko će razriješiti tajnu njihovih ambicioznih problema?! Ta ja sam našao svoj *crni tulipan* i svoju *modru daliju*!⁵

Besprimjerni cvijete, opet nađeni tulipane, alegorička dalijo, ta onamo, zar ne, u onu lijevu zemlju, koja je tako mirna i sanjarska, treba ići živjeti i cvasti! Nećeš li Ti, cvijete moj, opet naći sebi sličnu sliku i nećeš li se, da govorim kao mistici, promatrati u svom vlastitom drugom Ja?⁶

Sanja treba! Neprestano treba sanja! I što je duša ambicioznija i finija, to se te sanje više udaljuju od mogućnosti ispunjenja. Svaki čovjek nosi u sebi svoju dozu naravnoga opijuma, koju neprestano izlučuje i opet u sebi obnavlja, pa ipak: koliko sati možemo da nabrojimo od rođenja do smrti koji su ispunjeni pozitivnom radošću i uspelim i odlučnim radom? Zar nećemo nikada živjeti i zar nikada nećemo dostići onu sliku, koja je Tebi slična?

Ovo blago, ovaj namještaj, ovaj red, ovi mirisi, ovo čudnovato cvijeće, to si Ti. Pa i ove velike rijeke i ovi mirni morski kanali, to si i opet Ti. Ove ogromne lađe koje po njima plove, do vrha natovarene bogatstvom, s kojih se dižu jednolične pjesme radnika, to su moje misli, koje spavaju ili koje prelaze preko Tvojih grudi. Ti ih nježno vodiš prema moru, koje je Beskrajnost, dok neprestano odrazuješ dubine neba u jasnoći svoje lijepe duše; – pa kad se, umorne od pučine i zasićene istočnim plodovima, vraćaju u polaznu luku, onda su to i opet moje obogaćene misli, koje od Beskrajnosti dolaze natrag k Tebi.

⁵ Dva »nemoguća« cvijeta. *Crni tulipan* je roman Alexandrea Dumasa oca iz 1850. godine. *Modra dalija* je pjesma francuskog šansonjera Pierrea Duponta (1821-1870); uključena je u jednu zbirku za koju je Baudelaire 1851. napisao predgovor.

⁶ Reference na švedskog mistika i filozofa Emanuela Swedenborga (1688-1772): mistička ideja da je svijet tkivo okultnih »korespondencija« glavna je njegova tema.

Igračka siromaha

Hoću vam pokazati jednu nedužnu igru. Zabavâ koje nisu kažnjive ima naime tako malo!

Kad ujutro izlazite iz kuće s utvrđenom namjerom da se potucate po dalekim putovima, napunite svoje džepove malim jeftinim igračkama, – kao što je to kartonski pulčinelâ koji se pomiče samo pomoću jedne niti, kao što su to kovači koji udaraju po nakovnju, ili konjanik i njegov konj, kome je rep zviždaljka, – pa ih pokraj kabareta, ispod drveća, poklonite nepoznatoj i siromašnoj djeci koju ćete sastati. Vi ćete vidjeti kako će se njihove oči neobično povećati. Isprva se neće usuditi da prihvate: oni će sumnjati u svoju sreću. Iza toga će njihove ruke živo zgrabiti dar i oni će pobjeći kao mačke koje hoće da daleko od vas pojedu komadić koji ste im dali, jer su naučile da ne vjeruju ljudima.

Na jednom putu, iza ograde nekoga prostranoga vrta, koji je na kraju otkrivao bjelinu lijepoga, suncem obasjanoga dvorca, nalazilo se lijepo i svježe dijete obučeno u one tako koketne ladanjske haljine.

Raskoš, bezbrižnost i uobičajeni izgled bogatstva čine djecu bogataša tako lijepom, da mislimo da su ona satvorena iz sasvim druge stvari nego djeca srednjega staleža ili siromaha.

Kraj toga djeteta ležala je u travi sjajna igračka, isto tako svježa kao i njen gospodar, olaštena, pozlaćena, obučena u purpurnu haljinu i pokrivena percima i finim stakalcima. No dijete se nije bavilo svojom krasnom igračkom, već evo što je promatralo:

S druge strane ograde, na putu između stričaka i kopriva, bilo je drugo dijete, prljavo, jadno, začađeno, jedno od one parijske nejačadi, u kome bi nepristrano oko otkrilo ljepotu, tako kao što oko poznavaoća otkriva idealnu sliku ispod laštila američkih paoma, pa bi ga taj onda očistio od ogavne patine bijede.

Kroz ovu simboličku ogradu, koja rastavlja dva svijeta: Veliku Cestu i Dvorac, pružilo je siromašno dijete bogatome svoju igračku, a ovo ju je razgledalo pohlepno kao neki rijetki i nepoznati predmet. Ali ta je igračka, koju je mali prljavac neprestano dražio, poskakivala i stresala se u kutiji s rešetkom: bio je to živi štakor! Roditelji su, bez sumnje iz štednje, izvukli igračku iz samoga života.

A ovo se dvoje djece bratinski smijalo jedno drugome zubima, koji su bili jednako bijeli.

Suton

Dan se naginje kraju. Veliko smirenje obuzima siromašne, od danjega rada izmorene duhove, te njihove misli poprimaju sada nježne i neodređene boje predvečerja.

U isto vrijeme dolazi s visine brda na moj balkon preko prozirnih oblaka velika buka, sastavljena od gomile neskladnih krikova, koje udaljenost mijenja u žalobnu skladnost, kao što je ona mora za plime, ili ona oluje, kad se budi.

Koji su to nesretnici, koje večer ne smiruje i koji kao sove smatraju dolazak noći za znak Paklenskoga Slavlja? Ova kobna utvara dolazi nam iz crnih konačišta, koja su razasuta po brdu, i uvečer, dok pušim i dok promatram počinak neizmjerne doline, u kojoj se izdižu kuće, čiji svaki prozor govori: »Ovdje je sada mir, ovdje je radost obitelji«. Ja mogu, dok vjetar zviždi s visina, da uljuljam svoju prestrašenu misao, da se povede za ovom paklenskom harmonijom.

Suton uzrujava luđake. — Sjećam se da sam imao dva prijatelja koje je suton činio sasvim bolesnima. Jedan je od njih tako u suton zaboravljao na sve veze prijateljstva i pristojnosti, i mučio je kao divljak onoga na koga se prvoga namjerio. Vidio sam kako je nekom gospodaru hotela bacio o glavu jedno izvrsno pečeno od pilića, jer je u njemu zapazio ne znam kakvu povredljivu sablast. Večer, preteča dubokih naslada, pokvarila mu je i najtečnije stvari.

A drugi, neki invalid koji je obožavao odlikovanja, postajao je prema tome kako se dan priklanjao kraju sve neprijazniji, mračniji i goropadniji. Još po danu bio je obziran i društven, ali navečer postao je upravo nemilosrdan; i on nije samo prema drugima, već i prema sebi samome bjesneći pokazivao svoje sutonsko ludilo.

Prvi je umro lud i nesposoban da prepozna svoju ženu i dijete; drugi nosi u sebi nemir vječnoga bolesnika, pa kad bi on i bio odlikovan svim odličjima koja mogu da podijele republika i monarsi, mislim da bi onda suton nanovo zapalio u njemu usijanu pohotu za nekim novim i umišljenim odličjima. Noć, koja je svojim mrakovima obavila njihove duhove, osvjetljuje naprotiv moj duh. I dobro je da se ne vidi rijetko kako isti uzrok izvodi dvije oprečne posljedice, pa sam ja, premda sada volim suton, uvijek kao u strahu od zasjede i u nemiru da mi se ne zbude kao i onoj dvojici.

O noći! O tâmo koja osvježuješ! Vi ste za mene znak unutarnje svečanosti, vi ste oslobođenje od tjeskobe! U samoći ravnica, u kamenim labirintima velegrada, kao svjetlucanje zvijezda, kao eksplozija svjetiljaka, vi ste vatromet božice Slobode!

Sutone, kako si sladak i blag! Ružičaste zrake, koje se još povlače po nebeskom svodu kao agonija dana, koga potiskuje njegova pobjedonosna noć; plamenovi kandelabra, koji čine crvene neprozirne mrlje na zadnjoj aureoli sunca, koje liježe da spava; teške draperije, koje zastire nevidljiva ruka istočnih mrakova: sve je to slično zakučastim osjećajima koji se bore u duši čovjeka u svečane sate života.

Sve to sjeća još i na jednu od onih divnih oprava plesačica, gdje kroz prozirni i mračni veo proviruje prelesno svjetlucanje krasne dônje suknje, kao što ispod crne sadašnjosti proviruje slađana prošlost, a sjajucave zlatne i srebrne zvijezde, kojima je ona posuta, prikazuju one plamenove fantazije koji se pale samo od duboke boli Noći.

Osnove

Dok se šetao nekim osamljenim perivojem, govorio je sam sebi: »Kako bi ona bila lijepa u iskićenoj bogatoj i pristaloj dvorskoj opravi, okružena atmosferom jedne lijepe večeri, na mramornom stubištu jedne palače s izgledom na velike tratine i vodoskoke! Jer njoj naravski pristaje da bude kraljevna«.

Prolazeći kasnije nekom ulicom, zaustavio se ispred neke trgovine bakropisa, i našavši na jednom kartonu neki otisak koji je prikazivao jedan tropski krajolik, rekao je: »Ne, ja ne bih htio da posjedujem Njen dragi život u palači. Mi ondje ne bi bili *kod kuće*. A osim toga, na onim zlatom pokrivenim zidovima ne bi bilo mjesta ni da čovjek objesi svoju sliku; u onim svečanim galerijama nema nijednoga intimnoga kutića. Sasvim sigurno, *ovdje* bi morali stanovati da ostvarimo svoj životni san«.

I istražujući očima sve potankosti bakropisa, nastavio je zamišljeno: »Na obali mora lijepa drvena koliba, okružena svim onim čudnim i prosjajnim drvećem, kome sam ja zaboravio imena..., u atmosferi neki opojni i neopredijeljeni miris..., u kolibi neki jaki parfem od ruža i moška..., malo dalje, iza našega maloga posjeda, vršci jarbola, koje njiše talasane pučine..., oko nas, s onu stranu sobe, koja je osvjetljena ružičastim zastorima raspršenim svjetlom i okićena sagovima u živim bojama i opojnim cvijećem, s nekoliko stolica u portugalskom rokokou od teškoga i tamnoga drveta (na kojima bi se ona odmarala tako mirno, tako dražesno, pušeci lako uspavljivi duhan!), a tamo s onu stranu uvale, klik-taj ptica, koje su opojene svjetlom, i pocikivanje malih crnica..., i noć, da prati moje snove, s tugaljivom pjesmom drveća kao glazbom, i s melankoličnim granjem filaoa!⁷ Da, *ovdje* je zaista ona prava, divna okolina koju sam tražio. Pa što bih imao i da činim u palači?«

A malo dalje, kad je prosljedio jednim velikim drvoredom, opazio je neku čistu gostionicu, gdje su se s prozora, čiji su se zastori od jednostavne, šarene tkanine činili tako prijaznima, naginjale dvije nasmijane glave. Odmah je rekao: »Moja je misao sigurno velika skitnica, kad tako daleko traži ono što mi je sasvim blizu. Veselje i sreća su u prvoj gostionici na koju nailazimo, u gostionici slučaja, koja je tako bogata nasladama. Veliko ognjište, predmeti od kričljivoga porculana, osrednja večera, grubo vino i vrlo široki krevet s nešto slabijom ali svježom presvlakom, pa što ćeš bolje?«

A kad se sâm vraćao kući u onaj sat kad savjete Razbora ne zaglušuje više šum izvanjskoga života, kazao je: »Danas sam u sanjama imao tri doma, u kojima sam našao jednaku radost. Zašto da silim svoje tijelo da mijenja boravište, kad moja duša putuje tako lako. I zašto da zapravo izvršujemo osnove, kad je osnova sama po sebi već dostatna radost?!«

⁷ Drvo *filao*, poznato i kao *kazuarina*, visoka tropska četinjača. Baudelaire ga je vjerojatno upoznao na Mauricijusu na svojem putovanju 1841. godine, gdje se događa sljedeća pjesma *Lijepa Doroteja*.

Lijepa Doroteja⁸

Sunce bije grad svojim okomitim i strašnim žarom; pijesak je usijan i more je kao zrcalo. Omamljeni svijet gubi pomalo i lijeno snagu i uljuljava se u podnevni počinak, u počinak koji kao da je neka vrsta slatke smrti, gdje onaj koji je zaspao napola probuđen kuša užitke nestajanja vlastite svijesti.

Međutim se Doroteja, koja je snažna i ponosna kao sunce, uspinje opustjelom ulicom. Ona je jedino živo biće pod beskrajnim azurom i odskače od žara kao istaknuta i crna mrlja. Ona se uspinje njišući meko svojim poprsjem, koje se pričinja tankim na tako širokim bokovima. Njena oprava, koja je od svijetle i ružičaste svile i koja joj pristaje usko uz tijelo, ističe se živo od njene zagasite puti i pokazuje očito njen vitki stas, njen sanjarski lijepi zatiljak i njen izraziti vrat. Njen crveni suncobran, raspršujući svjetlo, baca na njeno tamno lice krvavo rumenilo svojih odraza.

Težina njenih izvanredno velikih vlasi, koje su tamne, gotovo modre, zabacuje joj finu glavu i daje joj pobjednički i bezbrižni izgled. Teške naušnice zvekeću tajnovito na njenim sićušnim ušima.

Vjetar s mora podiže s vremena na vrijeme krajeve njene lepršave sukne i pokazuje njenu sjajnu i prekrasnu nogu – nogu koja je slična onima mramornih božica, koje Europa sakriva u svojim muzejima i koja ostavlja svoj vjerni otisak na finome pijesku. Jer Doroteja je tako izvanredno koketna, da radost dopadnosti kod nje nadvisuje ponos oslobođene, pa ona, premda je slobodna, ne nosi cipela.

Ona se uspinje tako skladno, radosna što živi i smijući se bijelim smijehom, kao da se neprestano motri u nekom ogledalu, koje je negdje u daljini, u prostoru, i koje odrazuje njen hod i njenu ljepotu.

Koji je moćni poriv uzrokom da u vrijeme kad i sami psi stenju od boli pod suncem, koje ih grize, besposlena Doroteja, koja je lijepa i hladna kao bronca, tako šeće? Zašto je ostavila svoju tako dražesno uređenu malu kolibu, gdje joj cvijeće i sagovi s tako malo troškova pružaju savršeni boudoir; gdje se ona sa tolikim veseljem češlja, puši, u hladu odmara ili se gleda u zrcalo sa onim velikim pernatim lepezama, dok more, koje udara o obalu sto koračaja odanle, prati njene neodređene sanjarije snažnom i jednoličnom pratnjom; gdje joj željezni lonac, u kome se kuha mješavina od morskih rakova, riže i šafrana, šalje s kraja hodnika svoje podražljive mirise?

Možda ima sastanak sa kojim mladim časnikom, koji je na udaljenom kupalištu od svojih prijatelja čuo pričati o slavnoj Doroteji? Ona, taj jednostavni stvorić, bezuslovno će ga moliti da joj opiše ples u Velikoj Operi i upitat će ga može li se onamo i sa bosim nogama

⁸ *Doroteja*, franc. *Dorothée*; temelji se na stvarnoj ženi s Mauricijusa (tada Isle Bourbon), gdje je Baudelaire kratko boravio na putu u Indiju 1841. godine.

kao na nedjeljne plesove, gdje se čak i same stare crnice Kafranke⁹ opijaju i pobješnjuju od užitka; a onda će ga još pitati jesu li baš sve ljepotice Pariza ljepše od nje.

Doroteju obožavaju i s nježnošću susreću svi, i ona bi bila potpuno sretna kad ne bi bila prisiljena da sprema pijaster po pijaster, da otkupi svoju malu sestru, koja ima upravo jedanaest godina i koja je već zrela kao kupina i tako divna! Lijepa će Doroteja bez sumnje uspjeti, jer je gospodar te djevojčice takav škrtica – odviše velik škrtica, a da bi mogao razumjeti koju drugu ljepotu osim one talira!

⁹ *Kafranka* (franc. *Cafrine*), tamnoputa stanovnica otoka Réuniona, najčešće robovskog, miješanog, malgaškog ili afričkog porijekla.

Oči siromaha

Ah! Vi hoćete znati zašto Vas danas mrzim? Vama će bez sumnje biti teže da me slušate, nego meni da Vam razjasnim, jer Vi ste, mislim, najodličniji primjer ženske nepronichnosti što sam ga mogao sastati.

Mi smo zajedno proveli jedan dugi dan, koji se meni učinio kratkim. Mi smo si zaista obećali da će nam sve naše misli biti zajedničke jednome i drugome, i da naše dvije duše od sada neće više biti nego jedna; — to je sanja, koja nema ništa originalna, jer su je konačno sanjali svi ljudi, a nijedan je nije ostvario.

Uvečer ste bili nešto umorni, pa ste htjeli da sjednemo ispred neke nove kavane, koja se nalazila na uglu nekoga novoga bulevara i koja je bila još puna ostataka od građenja i već je pokazivala slavnu svoju nedovršenu raskoš. Kavana je blistala. Već sâm plin prostirao je onuda svu žestinu početka i osvjetljivao je svom silom zidove, koji su zablješćivali oči od bjeline, stolnjake koji su odsijevali u zrcalima, pozlaćeni nakit i vjenčice, a na stijenama naslikane debeljkaste paževe, koje vuku psi na uzdama; nasmijane dame sa sokolovima koji im sjede na prstima; nimfe i božice koje nose na glavama voće i plodove, kolače i divljač; Hebe i Ganimede,¹⁰ koji nuđaju ispruženom rukom male amfore s čajem ili dvobojne obeliske od šarenoga sladoleda; ukratko, čitavu historiju i mitologiju u službi poticanja na dobar tek.

Desno od nas stajao je na cesti neki poštenjak od kojih četrdeset godina, umorna lica, prosijede brade, i držao je jednom rukom maloga dječarca, dok je na drugoj nosio neki stvorić, koji je bio još preslab da hoda. On je zamjenjivao svojom službom dadilju i izveo je svoju djecu da se osvježe večernjim zrakom. Svi su bili u dronjcima. Ova su tri lica bila izvanredno ozbiljna i ovih je šest očiju uporno promatralo novu kavanu jednim istim udivljenjem, ali na razni način, prema starosti.

Očeve su oči govorile: »Kako je to lijepo! Kako je to lijepo! Čovjek bi rekao da je čitavo zlato sviju siromaha doneseno na ove zidove.«

Oči dječarca: »Kako je to lijepo! Kako je to lijepo! Ali to je kuća u koju mogu ući samo ljudi koji nisu kao mi.«

A oči najmlađega bile su previše zablješćene, a da bi mogle da izraze što god drugo nego tupo i duboko veselje.

Pjesnici kažu da radost čini dušu dobrom i smekšava srce. Pjesma je te večeri imala pravo, barem za mene. Ne samo da sam počeo da osjećam s tom porodicom očiju, već sam se čak i malo zastidio radi naših čaša i karafa, koje su bile veće od naše žeđe. Okrenuo sam svoj pogled k Vašemu, draga ljubovco, da i ondje pročitam *svoju* misao i utonuo sam u Vaše tako lijepe i tako čudnovate slatke zelene oči, koje nastava Hir i nadahnjuje Mje-

¹⁰ *Heba* je starogrčka božica mladosti, kći Zeusa i Here, vrčonoša bogovima na Olimpu. *Ganimed* je u grčkoj mitologiji lijep dječak, kojega je zbog njegove ljepote Zeus oteo i doveo na Olimp da bogovima toči piće, te je zamijenio Hebu u toj ulozi.

sec, kadli mi Vi najednom rekoste: »Ovi su mi ljudi nepodnošljivi svojim kao kapija otvorenim očima! Ne bi li mogli zamoliti direktora kavane da ih udalji odavle?«

Eto, kako je teško da se razumijemo, moj anđele, i kako se misao teško prenosi čak i među ljudima koji se ljube!

Krivotvoreni novac

Kad smo se udaljili od trgovine duhana, moj je prijatelj počeo brižno prebirati svoj novac; u lijevi džep svoga prsluka spustio je male komade od zlata, u desni male komade od srebra, u lijevi džep svojih hlača stavio je hrpu velikih soua i napokon u desni jedan srebrni komad od dva franka, koji je napose pomnjivo pregledao.

»Neobična i sićušna podjela!« rekao sam u sebi.

Mi smo ondje slučajno sastali nekoga siromaha, koji je drhćući pružao svoju kapu. Ne poznam ništa što bi me više uznemirivalo nego nijema rječitost onih zaklinjanja punih očiju, koje za osjetljiva čovjeka, koji u njima znade da čita, sadržavaju više puta toliko poniznosti i toliko predbacivanja. On, kad pristupi bliže ovoj dubini zakučastoga čuvstva, nalazi u njima nešto što je i u zaplakanim očima psa koga bičujemo.

Darežljivost moga prijatelja bila je mnogo pouzdanija nego moja i ja sam mu kazao: »Vi imate pravo; iza veselja kad se čovjek nečemu začudi, nema većega od onoga kad je čovjek uzrokom nekoga iznenađenja.«

»To je bio krivotvoreni novac«, odgovorio mi je on mirno, kao da hoće opravdati svoju rasipnost.

Ali u moj jadni mozak, koji se uvijek bavi time da traži podne u dva sata poslije podne (kojom li me zamornom sposobnošću obdarila priroda!), uvukla se iznenada misao da se postupak koji je sličan onome moga prijatelja može opravdati samo željom da se u jednolični život ovoga siromašnoga đavla unese neki događaj, ili možda samo željom za saznanjem raznih nesretnih ili drugih posljedica, koje bi mogao uzrokovati lažni komad novca u rukama jednoga prosjaka. Ne bi li se taj komad mogao pomnožiti u prave novce? A ne bi li ga isto tako mogao dovesti u zatvor? Krčmar koji ili pekar dao bi ga na primjer možda zatvoriti kao krivotvoritelja ili širitelja krivoga novca. No isto tako mogao bi možda taj krivotvoreni komad novca uz pomoć kojega siromašnoga maloga trgovčića-mešetara postati za nekoliko dana izvorom bogatstva. I tako je moja mašta pošla svojim putem, posudivši krila duhu moga prijatelja i izvodeći sve moguće dedukcije iz svih mogućih hipoteza.

Ali on je grubo prekinuo moje sanjarije posluživši se mojim riječima: »Da, Vi imate pravo! Nema slađega veselja nego što je iznenaditi kojega od ljudi poklonivši mu više nego što on očekuje.«

Ja sam pogledao u bjelinu njegovih očiju i prestrašio sam se kad sam vidio da su njegove zjenice sjale nekom nepobitnom iskrenošću. Opazio sam dakle jasno da je on katkada htio da se iskaže kršćanskim milosrđem i dobrim djelom, i da tako zasluži četrdeset soua i srce božje, da na ekonomski način zadobije raj i da konačno badava uhvati diplomu dobrotvora. Ja bih mu gotovo oprostio želju za zločinačkim užitkom, za koju sam ga čas prije držao sposobnim, ja bih ga našao čudnim, neobičnim, jer uživa u tome da dovodi siromaha u nepriliku, ali ja mu nikada neću oprostiti budalaštinu njegove proračunatosti. Čovjeku nije nikada oprostivo da je zao, ali je ipak bar neka zasluga u tome kad čovjek zna da je zao. No potpuno je nepopravljivi grijeh: činiti zlo od gluposti!

Nagnuća

U jednom lijepom vrtu, kamo su, kako se činilo, zrake jesenjega sunca okasnile da se još provesele, pod nebom koje je već bilo zelenkasto, na kojem su lebdjeli zlatni oblaci kao kontinenti koji putuju, brbljalo je četvero lijepe djece, četiri dječaka, koji su se bez sumnje već umorili od igre.

Jedan je govorio: »Jučer su me povelu u kazalište. U velikim i žalosnim palačama, iza kojih se vidi more i nebo, govore, kao da pjevaju, muškarci i žene, isto tako ozbiljni i žalosni, ali uistinu mnogo ljepši i bolje obučeni nego oni koje viđamo posvuda. Oni jedan drugome prijete, jedan drugoga zaklinju, dovode u očaj i često stavljaju ruku na bodež koji im je zataknut za pojas. Ah, kako je to lijepo! Žene su upravo krasne, i mnogo više od onih koje dolaze k nama u kuću u posjet, i premda im njihove velike i duboke oči i njihove uspaljene usne daju strašan izgled, ipak čovjek ne može, a da ih ne zavoli. Čovjek se boji, dolazi mu da zaplače, pa ipak je tako zadovoljan. A onda je došlo ono što je najviše čudno, jer se činilo da su oni jednako obučeni, da govore i čine jedno isto i da pričaju jednakim glasom kao...«

Jedno od četvero djece, koje već od nekoliko časaka nije slušalo razlaganje svoga druga i promatralo je začuđenom ukočenošću ne znam koju točku na nebu, reče iznenada:

»Gledajte, gledajte, tamo dolje...! Vidite li *Njega*? *On* sjedi na osamljenom malom vatre-nom oblaku, koji se lagano miče, i *On*, čovjek bi rekao, da nas *On* promatra!«

»A tko to?« pitali su ostali.

»Bog!« odgovorio je on potpuno uvjerljivim naglaskom. »Ah, *On* je vrlo daleko. Začas ga više nećete moći vidjeti. *On* bez sumnje putuje da posjeti sve zemlje. Gledajte, sad prolazi iza onoga drvoreda koji je gotovo na horizontu... a sad silazi za zvonik. Ah, više ga se ne vidi!« I dječak je ostao dugo okrenut prema onoj strani, promatrajući pažljivo onu crtu koja rastavlja zemlju od neba, očima u kojima je sjao neopisivi izražaj oduševljenja i boli.

»Kako je ovaj ovdje glupav sa svojim dobrim Bogom, kojega samo on može da zapazi!« rekao je na to treći, kome je čitava mala pojava odavala neku čudnu živahnost i životnu snagu. »Ja ću vam pripovijedati kako se meni dogodilo nešto što nikad nitko od vas nije doživio i što je malo zanimljivije od vašega kazališta i vaših oblaka. – Ima tome nekoliko dana otkad su me roditelji povelu sa sobom na putovanje, i kako u gostionici, gdje smo se zaustavili, nije bilo dosta kreveta za sve nas, bilo je odlučeno da ću ja spavati u istom krevetu sa svojom dadiljom.« – On je privukao svoje drugove blizu do sebe i govorio je dubljim glasom: »Čudna je to stvar, vidite, kad čovjek ne spava sam i kad je u istom krevetu sa svojom dadiljom, a u mraku. Kako ja nisam spavao, to sam se, dok je ona spavala, zabavljao time da sam prelazio rukom preko njenih ruku, njenoga vrata i njenih ramena. Ona je imala deblje ruke i vrat nego sve ostale žene i koža joj je bila tako glatka, tako glatka, te bi čovjek kazao da je od listovnoga ili svilenoga papira. Ja sam u tome uživao da još dugo, dugo ne bih prestao, da se nisam bojao da će se odmah probuditi i da se osim toga nisam bojao, ja ni sâm ne znam čega. Iza toga sam zakopao svoju glavu u njene vlasi, koje su joj visjele preko zatiljka i bile guste kao grive, i koje su, uve-

ravam vas, u onaj čas mirisale kao što sada miriše cvijeće u vrtu. Pokušajte, kad uzmognete, učiniti isto što sam ja učinio, i vi ćete vidjeti!»

U širom otvorenim očima mladoga autora ove neobične priče sjala je neka vrsta udivljenja nad onim što je već doživio, i zrake sunca na zapadu, koje su se spuštale niz crvenkaste uvojke njegove raščupane kose, kao da su oko njih zapalile sumpornu aureolu strasti. Bilo je lako pogoditi da taj neće izgubiti svoj život u traženju Božanstva u oblacima, i da će on to Božanstvo često naći na drugome mjestu.

Konačno je rekao četvrti: »Vi znate da se baš mnogo ne zabavljam kod kuće i da me nikad ne vode u kazalište. Moj je skrbnik vrlo škrt. Bog se ne brine za mene i za moju dosadu, a ja nemam ni lijepe dadilje da me ona razmazi. Često mi se činilo da bi moj užitak bio da idem uvijek ravno preda se, a da ne znam kamo, da nikoga ne uznemirujem i da vidim uvijek nove zemlje. Ja nikada nikamo ne idem, ali uvijek mislim da je svagdje bolje nego ovdje gdje sam sada.

E pa dobro! Na posljednjem sajmu u susjednom gradu vidio sam trojicu ljudi, koji žive tako kako bih ja htio živjeti. Vi ostali niste ih opazili. Oni su bili visoki, gotovo crni i vrlo povjerljiva izgleda, pa se, iako su bili u dronjcima, činilo da im baš nitko nije potreban! Njihove su velike tamne oči postale sasvim sjajne, dok su svirali tako divno da su pobuđivali toliko volju za ples kao i za plač, ili za oboje zajedno. Čovjek bi mogao poludjeti kad bi ih dugo slušao. Činilo se da jedan, dok vuče svoje gudalo po violini, priča o boli, a drugi je, dok je njegov mali čekić skakutao po žicama maloga glasovira, koji mu je bio remenom obješen o vrat, izgledao kao da se ruga jadikovanju svoga susjeda. Treći je dotle s vremena na vrijeme izvanrednom žestinom udarao u svoje cimbale. Oni su sami sobom bili tako zadovoljni, da su nastavili svirati svoju divljačku muziku čak i nakon što se gomila raspršila. Konačno su skupili svoje soue, natovarili svoju prtljagu na pleća i otišli. Htio sam da saznam gdje stanuju, pa sam ih izdaleka slijedio sve do ruba šume, a ondje sam tek mogao razabrati da ne stanuju nigdje.

Jedan je dakle rekao: — Treba li da razapnemo šator?

— Duše mi, ne treba! — odgovorio je drugi. — Noć je tako lijepa!

A treći je rekao brojeći prihod: — Ovi ljudi ne osjećaju glazbu i njihove žene plešu kao medvjedice. No na sreću ćemo prije nego za mjesec dana biti u Austriji, gdje ćemo naći ljubezniji svijet.

— Učinit ćemo možda bolje ako odemo prema Španjolskoj, jer ondje počinje sezona. Tako ćemo pobjeći od kiša i ovlažit ćemo samo svoja grla — kazao je jedan od druge dvojice.

Ja sam, kako vidite, sve zapamtio. Iza toga je svaki od njih popio po čašicu rakije i oni su zaspali, čelom okrenuti prema zvijezdama. Imao sam doduše namjeru da ih zamolim da me povedu sa sobom i da me nauče da sviram u njihova glazbala, ali se nisam usudio, jer je bez sumnje uvijek vrlo teško da se čovjek odluči bilo za što mu drago, i jer sam se bojao da ću biti uhvaćen prije nego pređem granicu Francuske.«

Po izgledu ostale trojice drugova, koji je pokazivao malo zanimanja, zaključio sam da je ovaj mališ već sada jedan *neshvaćeni*. I ja sam ga pažljivo promatrao. U svome je oku i na svome čelu imao nešto, ja ni sâm ne znam što, od one kobne prerane zrelosti, koja općenito odbija simpatiju, a koja je, ni sâm ne znam zašto, privukla moju, jer sam na čas došao na čudnu misao da bih možda mogao imati brata koga još ne poznam.

Sunce je zapalo. Počela je svečana noć. Djeca su se rastala i svako je od njih pošlo, bez predviđanja, ovisno o prilikama i slučaju, da do zrelosti izvede svoju sudbinu, da ljuti svoje rođake i da teži prema slavi ili prema sramoti.

Tirz

Franzu Lisztu¹¹

A što je tirz? Prema moralnom i pjesničkom shvaćanju to je sacerdotalni znak u rukama svećenikâ i svećenicâ, koji slave božanstvo, kome su tumači i sluge. Ali fizički je to samo štap, čisti štap, kao šiba za hmelj ili kolac za vinovu lozu, suh, tvrd i ravan. Oko toga štapa igraju se i šale u hirovitim zavojima peteljke i cvijeće, jedno savijeno i poletno, a drugo obješeno kao zvonca ili prevrnuti kaleži. Neko začudno slavlje izbija iz ove smjese linija i boja, koje su nježne ili blistave. Ne bi li čovjek rekao da krivulja i spirala s laskavim poklonima udvaranja obilaze ravnu liniju i plešu oko nje? Ne bi li rekao da sve ove delikatne cvjetne krune, sve ove čaške, koje kao da su vulkani mirisa i boja, izvode neki tajinstveni fandango oko svećeničkoga štapa? A koji bi se bezumni smrtnik ipak usudio da utvrdi je li cvijeće i vinova loza samo ures štapa ili je štap možda samo pomoćno sredstvo da se otkrije ljepota vinove loze i cvijeća? Tirz je slika Vaše divne dvojakosti, snažni i obožavani majstore, dragi Bakhante mistične i strastvene Ljepote. Nikad nije nijedna nimfa, koju je ogorčio nepobjedivi Bakho, potresla svojim tirzom nad glavama svojih zaluđenih drugarica s toliko snage i samovolje, s koliko Vi potresate srcima svoje braće.

Štap je Vaša volja: čvrsta, ravna, snažna i nepokolebiva. Cvijeće je šetnja Vaše fantazije oko Vaše volje, ono je ženski element, koji oko muškoga pleše u čarobnim krugovima. Ravna linija i zavojita arabesko, namjero i njen izražaju, čvrstoća volje, nestalnosti riječi, jedinstvenosti svrhe, raznolikosti sredstava, svemoćna i nedjeljiva smjeso genija, – koja bi analiza uzmogla da stekne ogavnu smjelost da vas podijeli i rastavi?

Dragi Liszte, preko svijuju magla, s onu stranu rijeka, ponad gradova, gdje glasoviri pjevaju Vašu slavu, gdje tiskare prevode Vašu mudrost, ma gdje god Vi bili, da li u sjaju Vječnoga Grada ili u maglama sanjarskih krajeva, koji tješe Gambrinusa,¹² dok improvizira pjesme naslade ili neizrecive boli, ili dok povjerava papiru Vaša sakrivena promišljanja, pjevaču Užitka i Vječnih Tjeskoba, filozofe, pjesniče i umjetniče, ja Vas pozdravljam u besmrtnosti!

¹¹ Franz Liszt (1811-1886), mađarski skladatelj i pijanist, jedan od najvećih klavirskih virtuoza svog doba; Baudelaire ga je poznavao i izuzetno cijenio. Liszt, koji je također autor brojnih eseja o glazbi i drugim temama, Baudelaireu je poslao primjerak svoje knjige *Cigani i njihova glazba u Mađarskoj*, a Baudelaire Lisztu svoju knjigu *Umjetni rajevi (opijum i hašiš)*.

¹² *Gambrinus* – legendarni europski folklorni junak, svojevrсни bog ili svetac-zaštitnik piva; nalikuje na kralja koji u ruci drži kriglu. Pripisuje mu se i izum postupka varenja piva. Porijeklom je iz Flandrije ili Brabanta.

Opajajte se!

Uvijek treba da ste opojeni! Sve je u tome i to vam je jedina zadaća. Da ne osjećate strašno breme Vremena, koje umara vaša ramena i koje vas prigiba k zemlji, treba da se opajate bez odmora.

Ali čime? – Vinom, poezijom ili krepošću, kako vam drago! Ali opajajte se!

I ako se katkada probudite na stubama koje palače, na zelenoj travi kojega jarka ili u tmurnoj samoći svoje sobe, kad se opojnost već smanji ili sasvim nestane, onda pitajte vjetar, val, zvijezdu, pticu, uru i sve što leti, uzdiše, valja se, govori; pitajte sve to koliko je sati, pa će vam vjetar, val, zvijezda, ptica i ura odgovoriti:

»Sat je da se opajate! Da ne budete robovi koje muči vrijeme, opajajte se bez prestanka! Vinom, poezijom ili krepošću, kako vam drago!«

Već!

Već je stoput razveseljeno ili ožalošćeno sunce iskočilo iz one neizmjerne morske kace, čije se obale tek teškom mukom razabiru, već je stoput opet sjajno ili namršteno utonulo u svoju beskrajnu večernju kupelj. Već od mnogo dana mi smo uzmošli da promatramo drugu stranu nebeskoga svoda i da odgonetamo nebeski alfabet svojih antipoda. I svaki je od putnika uzdisao i mrmljao. Čovjek bi rekao da je približavanje kopna ogorčilo njihove muke.

»Kada ćemo konačno«, govorili su, »prestati da spavamo od oluje isprekidanim snom i prestrašeni od vjetra, koji huji iznad naših glava? Kada ćemo uzmoći da hranu mirno probavljamo u nepomičnom naslonjaču?«

Bilo ih je koji su mislili na svoje domaće ognjište, koji su žalili za svojim nevjernim i zlim ženama i za svojom drečavom djecom. Svi su bili tako zalučeni slikom udaljenoga kopna da bi, mislim, pasli travu s više oduševljenja nego životinje.

Konačno je oglašena obala i mi smo, dok smo se približavali, vidjeli da je to divno i blistavo kopno. Činilo se da se onamo odvojila glazba života u šumnome valu i da je s onih obala, koje su bile bogate svakovrsnim zelenilom, odisao na nekoliko milja neki fini miris cvijeća i plodova.

Svi su odmah postali veseli i svatko je odbacio svoju zlovolju. Sve su svađe zaboravljene i sva međusobna mučenja oproštena, ugovoreni dvoboji izbrisani su iz pameti i mržnje su se rasplinule kao dim.

Samo ja sam bio žalostan, neshvatljivo žalostan. Sličan svećeniku kome će oteti njegovo božanstvo, nisam mogao da se bez neke prebolne gorčine odijelim od ovoga mora koje je tako veličanstveno zavodljivo, od ovoga mora koje je tako beskrajno raznoliko u svojoj strašnoj jednostavnosti i koje izgleda kao da sadržaje u sebi i prikazuje svojom igrom, svojim kretnjama, svojom srdžbom i svojim smijehom: raspoloženja, smrtnu borbu i ekstaze svih onih duša koje su živjele, koje žive i koje će živjeti!

Opraštajući se ovom neusporedivom ljepotom, osjećao sam se do smrti satrven, i zato, kad su svi moji drugovi rekli: »Konačno!«, nisam mogao a da ne kliknem: »Već!«

Pa ipak je to bila zemlja, zemlja sa svojom bukom, svojim strastima, prijatnostima i svečanostima, bila je to bogata i divna zemlja, puna obećanja, zemlja koja nam je slala neki tajinstveni miris ruža i moška, i odakle nam je dolazila životna glazba u šumnome valu.

Želja za slikanjem

Može čovjek biti nesretan, ali sretan je umjetnik koga razara želja!

Ja gorim od želje da naslikam Onu koja mi se prikazala tako rijetko i koja je iščeznula tako brzo, kao koji lijepi predmet u okolini, koji je putniku koji se vozi, nažalost, prebrzo nestao s vida, jer ga je ugrabila noć. Kako je već dugo tome da je iščeznula!

Ona je lijepa i više nego lijepa: ona je divna. Na njoj je obilje crnoga i sve na što ona potiče noćno je i duboko. Njene su oči dva ponora u kojima valovito svjetluca misterij, i njen pogled, sjajan kao svjetlo, to je eksplozija u tmuni.

Ja bih je usporedio s crnim suncem, ako se može zamisliti neka crna planeta iz koje izbija svjetlo i sreća. Ali ona nas prije sjeća na mjesec, koji ju je bez sumnje obilježio svojim strašnim utjecajem, ali nikako na bijeli mjesec idila, koji je sličan hladnoj udatoj gospođi, nego na kobni i opojni mjesec, koji lebdi nad olujnom i uzburkanom noći između oblaka koji bježe; nikako na mirni i razboriti mjesec koji nevinim ljudima dolazi na san, već na mjesec koji je otrgnut s neba, pobijeđen i buntovnički, kojega tesalske vještice grubo sile da pleše po prestrašenoj travi.¹³

Na Njenom malom čelu odsijeva uporna volja i upravo grabežljiva ljubav. Pa ipak, s ovoga lica, koje uznemiruje, gdje drhtave usnice udišu sve nepoznato i nemoguće, odzvanja neizrecivom dražešću smijeh velikih crvenobijelih slatkih usta, koje pobuđuju na sanju o uzvišenom rascvalom cvijetu na vulkanskoj zemlji.

Ima ženâ koje svojim izgledom u nama rađaju želju da ih pobijedimo i da se igramo s njima; ali Ona svojim izgledom uspaljuje u nama želju da polagano umremo pod njenim pogledom.

¹³ Referenca na spjev *Pharsalia* (knjiga VI, stihovi 499-506) rimskog pjesnika Lukana (39-65. n. e.), o rimskom građanskom ratu. Baudelaire je fascinirala Lukanova sklonost bizarnom i demonskom.

Dobročinstva mjeseca

Mjesec, koji je upravo hir sâm, gledao je kroz prozor, dok si Ti spavala u svojoj kolijevci, i rekao je: »Ovo mi se dijete sviđa.«

On je odlučno sišao niz svoje oblačne stube i prošao je bez buke kroz stakla na prozoru. Iza toga se nagnuo nad Tebe gipkom nježnošću majke i prekrio je svojim bojama Tvoje lice. Tvoje su zjenice postale zelene i Tvoji obrazi izvanredno blijedi. Dok si promatrala onoga koji Te posjetio, Tvoje su se oči tako čudno raširile i on Te tako nježno stegnuo u grlu da si zauvijek zadržala izgled kao da plačeš.

Pa ipak, prosuši svoje veselje, Mjesec je napunio čitavu sobu nekom fosforom atmosferom, kao nekim prosjajnim otrovom, a ovo je tajno i živo svjetlo mislilo i govorilo: »Ti ćeš vječno biti podložna utjecaju moga cjelova. Ti ćeš biti na moj način lijepa. Ti ćeš ljubiti ono što ja ljubim i ono što mene ljubi: vodoskoke, oblake, šutnju, noć, neizmjerne i zeleno more, bezliku i mnogoliku vodu, krajeve u kojima nećeš biti, ljubavnika koga nećeš poznavati, veličanstveno cvijeće, parfeme koji zaluduju, mačke koje se valjaju po glasoviru i koje uzdišu kao žene, hrapavim i slatkim glasom!

Tebe će ljubiti moji ljubavnici, Tebi će udvarati moji dvorjanici. Ti ćeš biti kraljica ljudi sa zelenim očima, kojima sam ja, kao i Tebi, stegnuo grlo svojim noćnim milovanjem, kraljica svijeta koji ljube more, neizmjerne more, uzburkano i zeleno, bezliku i mnogoliku vodu, krajeve u kojima nisu, žene koje ne poznaju, i kobno cvijeće koje sjeća na kadionice neke nepoznate religije, parfeme koji smućuju volju, i divlje i požudne životinje koje već izvanjim izgledom odaju svoje ludilo.

A to je zato, Ti ukleto, drago, razmaženo dijete, jer sam sada spavao uz Tvoje noge, tražeći u čitavom Tvom biću odraz strašnoga Božanstva, proročanske krsne kume, otrovne dadilje svijeta *mjesečara!*«

Koja je prava?

Poznao sam neku Benediktu, koja je atmosferu ispunjala idealima i čije su oči prosipale želju za veličinom, ljepotom, slavom i svime što nas potiče da vjerujemo u besmrtnost.

Ali ova je čudnovata djevojka bila odviše lijepa a da bi mogla dugo živjeti, i tako je umrla nekoliko dana iza kako sam je upoznao. Ja sam je sâm pokopao jednoga dana, kad je proleće njihalo svoje kadionice sve do groblja. Ja sam je pokopao, zatvorivši je u lijes od mirisnoga i nepokvarivoga drva, od kakvoga su i indijski kovčezi.

I kada su moje oči bile prikovane uz mjesto gdje je bilo pokopano moje zlato, iznenada sam opazio neko malo biće, koje je bilo neobično slično pokojnici, i koje je, gazeći po svježoj zemlji histeričnom i čudnom žestinom, govorilo uz glasni smijeh; »Ja sam prava Doroteja! To sam ja! Ona poznata odrpana skitnica! A za kaznu što si bio tako lud i slijep, ti ćeš me ljubiti takovu kakova sam!«

Ali ja sam bijesno odgovorio: »Ne! Ne! Ne!« A da bolje naglasim svoje odbijanje, tako sam žestoko udario nogom o zemlju, da mi je ona propala sve do koljena u svježi grobni humak, i da sam, kao vuk uhvaćen u stupicu, možda zauvijek ostao prikovan na grobnicu ideala.

Kobila dobre pasmine

Ona je ružna! Pa ipak je dražesna! Vrijeme i Ljubav obilježili su je svojim šapama i okrutno su je naučili da svaki čas i svaki poljubac umanjuje ljepotu i svježinu.

Ona je zaista ružna, ona je mrav, pauk, pa ako hoćete čak i sam kostur, ali ona je isto tako lijek, melem i čarolija! Sve u svemu: ona je vanredna!

Vrijeme nije moglo slomiti blistavu skladnost njenoga hoda ni nerazorivu otmjenost njenih potkova. Ljubav nije pokvarila umiljatost djetinjega daha, a vrijeme nije ništa iskida-
lo od njenih obilnih griva, iz kojih se isparuje u blijedim mirisima sva đavolska životna snaga francuskoga Juga: Nimes, Aix, Arles, Avignon, Narbonne, Toulouse, gradovi koji se kupaju u suncu, koji su ljupki i čarobni!

Vrijeme i Ljubav uzalud su grizli njene bijele zube, pa oni čak nisu ništa umanjili neodređenu, ali vječnu dražest njenih dječaćkih grudi.

Možda istrošena, ali neizmorena i uvijek herojska, ona sjeća na one konje dobre pasmine, koje oko pravoga ljubitelja prepoznaje mada su zapregnuti u kočiju za iznajmljivanje ili u teška teretna kola.

A zatim je ona i tako slatka i usrdna! Ona ljubi kao što čovjek ljubi u jesen: kaže se, naime, da približavanje zime uspaljuje u njegovom srcu novu vatru i da njegova ropska nježnost nema nikada ništa što bi umaralo.

Streljana i groblje

*K POGLEDU NA GROBLJE.
KRČMA I PUŠIONICA¹⁴*

»Doista čudnovati natpis«, rekao je u sebi naš šetalac, »ali je dobro udešen da pobudi žeđu! Gospodar ovoga zabavišta sigurno znade cijeliti Horacija i pjesničkoga mu učenika Epikura. Možda čak pozna i duboku prepredenost starih Egipćana, za koje nije bilo dobre gozbe bez kostura ili bez kojega znaka kratkoće života.«

I on je ušao, popio je nasuprot grobnicâ čašu piva i pušio je polagano jednu cigaru. Zatim ga je fantazija povela na ono groblje, gdje je trava bila tako visoka i zamamna i gdje je vladalo tako bogato sunce.

Uistinu: svjetlo i toplina ludovali su ondje, i moglo bi se kazati da se pijano sunce valjalo po sagu izvezenom divnim cvijećem, koji je bio prljav i u raspadanju. Neizmjerni šum života napunjavao je uzduh – život onih beskrajno malih – a od časa do časa prekidala ga je redovito pucnjava sa susjedne streljane, koja je odjekivala kao eksplozija šampanjskih čepova kroz zujanje neke simfonije na pridušenoj violini.

On je dakle pod utjecajem sunca, koje mu je grijalo mozak, i u atmosferi žarkih parfema Smrti, čuo kako neki glas šapće ispod grobnice gdje je sjedio: »Prokleti bili vi streljačke mete i vi karabinke, vi uznemirujući živi stvorovi koji se tako malo brinete za pokojnike i za njihov vječni mir! Prokleta bila vaša nastojanja i prokleti vaši računi, vi nestrpljivi smrtnici koji dolazite u blizinu svetišta smrti da učite umijeće ubijanja. Kad bi vi znali kako je lako steći nagradu, kako je lako dostići cilj i kako je sve prolazno osim Smrti, vi se ne bi toliko mučili, vi radini živi stvorovi, i vi bi rjeđe uznemirivali san onih koji su odavna dostigli cilj, jedini pravi cilj ništetnoga života!«

¹⁴ Baudelaire je doista naišao na krčmu s tim nazivom u nekom selu blizu Bruxellesa.

Izgubljena aureola

Kako?! Vi ovdje, moj dragi? Vi u tom zloglasnom kraju? Vi, koji pijete nebesko piće! Vi, koji jedete nebesku hranu! Ovdje zaista imam čemu da se čudim!

– Moj dragi, vi poznate moj strah od konja i kočija. Čas prije prelazio sam preko bulevara u velikoj žurbi, i kako sam poskakivao po blatu okružen onim gibivim metežom, u kojemu smrt dolazi u kasu sa sviju strana najedanput, tako se moja aureola u naglom pokretu oskliznula s moje glave u bestidno blato. Nisam imao odvažnosti da je podignem. Držao sam da je manje neugodno da izgubim svoje svetačke znakove, nego da polomim svoje kosti. A iza toga sam u sebi rekao da je i zlo za nešto dobro: ja naime mogu sada šetati incognito, baviti se i neznatnijim poslovima i predati se užitku sa ženama kao i obični smrtnici. I sad sam evo sasvim sličan vama, kako vidite!

– Vi bi u najmanju ruku trebali oglasiti gubitak te aureole ili je tražiti preko policijskoga komesara.

– Bože sačuvaj! Ja se ovdje vrlo dobro osjećam. Vi ste jedini koji me je prepoznao. A osim toga mi je dostojanstvo dosadno. Mislim nadalje s užitkom kako će tu aureolu podići koji loš pjesnik i kako će se bestidno njome okititi. Učiniti nekoga sretnim: kakve li sreće! A osobito: učiniti nekoga sretnim kome ću se moći nasmijati! Pomislite na X...a, ili na Z...a! He, he! Kako će to biti smiješno!

»Any Where out of the World«

(Bilo gdje izvan ovoga svijeta)¹⁵

Ovaj je život bolnica gdje je svaki bolesnik mahnit od želje da promijeni krevet. Ovaj bi htio da trpi nasuprot peći, a onaj drži da će ozdraviti pokraj prozora.

Meni se čini da ću se ja uvijek osjećati dobro ondje gdje nisam, i o ovom pitanju preseljenja raspravljam neprestano sa svojom dušom.

»Kaži mi, dušo moja, siromašna zamrzla dušo, što misliš o tome da stanuješ u Lisabonu? Ondje mora da je toplo i ti bi ondje postala opet vesela kao gušterica. To je grad na obali mora i kaže se da je sagrađen od mramora, i da ljudi ondje osjećaju toliku odvratnost prema biljkama da bez obzira iskorjenjuju svako drvo. Evo, dakle, kraja prema tvome ukusu, kraja koji bliješti od svjetla, sjajnih kovina i obilne vode!«

Moja duša ne odgovara.

»Kad toliko voliš odmaralište s kojega se ipak otvara vidik na vrevu, dođi stanovati u Holandiji, u toj ljepote punoj zemlji! Možda ćeš naći zabave u onom krajoliku koji si tako često s udivljenjem promatrala u muzejima. Što misliš o Rotterdamu, ti, koja voliš šume jarbola i lađe koje su privezane upravo ispod kuća?«

Moja duša ostaje nijema.

»Batavija¹⁶ bi te možda još više nasmijala!? Mi bi ondje našli još i duh Europe vjenčan s tropskom ljepotom.«

Ni riječi. — Zar je moja duša mrtva?

»Zar si ti već došla do tolikoga mrtvila, da ti se sviđa samo tvoje zlo? Ako je tako, onda trebamo bježati u krajeve koji su slični Smrti. — Ja ne popuštam u našoj svađi, jedna dušo! Mi ćemo spremiti prtljagu za Tornéo.¹⁷ Pođimo još i dalje, sve do nakraj Baltičkoga mora. Još i dalje od života, ako je moguće: nastanimo se na sjevernom polu! Ondje sunce samo koso pada na zemlju i polagane promjene dana i noći ubijaju raznolikost i povećavaju jednoličnost, koja je već polovina ništavila. Ondje ćemo moći da se dugo, dugo kupamo u mraku, dok će nam polarna svjetla, da nas razvesele, slati od vremena do vremena svoje snopove ružičastih zraka, kao odraze paklenskoga vatrometa!«

¹⁵ Naslov je preuzet iz poznate pjesme *Bridge of Sighs (Most uzdisaja)* Thomasa Hooda (1799-1845), koju je Baudelaire preveo 1865. godine. »Any Where« kao dvije riječi zapisane su tako u Baudelaireovom originalu, premda su kod Hooda jedna riječ. Hoodova je pjesma o siromašnoj ženi koju je izdao ljubavnik, a obitelj je se odrekla. Ona se ubije bacivši se u rijeku s mosta Waterloo u Londonu, ne brinući pri tome gdje će je odnijeti struja, dokle je god odnese »bilo gdje izvan ovoga svijeta«.

¹⁶ *Batavija* – staro ime glavnog grada današnje Indonezije, Jakarte, iz kolonijalnog razdoblja.

¹⁷ *Tornéo* – Tornio (švedski Torneå), grad u Laponiji u Finskoj, na kraju Botničkog zaljeva.

Konačno se moja duša od velikog tlaka razletjela bez traga i viknula mi je mudro: »Bilo ma kamo, samo da je to izvan ovoga svijeta!«

Veseljak

Bilo je to upravo uoči nove godine. Kaos blata i snijega, preko koga prolazi tisuću kočija, uz svjetlucanje igračaka i bombona, uz komešanje želja i beznađa, uobičajeno ludilo velegrada, koje potresa i najjačim mozgom.

Kroz sredinu ovoga meteža i te živahne buke koracao je brzo jedan magarac, koga je neki klippan neprestano mlatio nemilim bičem.

Kad je magarac zakretao oko ugla jednoga pločnika, neki se lijepi gospodin u rukavicama, otmjena izgleda i nemilosrdno stegnut i utamničen u sasvim novo odijelo, svečano poklonio pred jadnom životinjom i rekao joj, odignuvši šešir: »Želim Vam dobru i sretnu Novu godinu!«, a onda se okrenuo prema jednome od svojih prijatelja s izrazom osobite objijesti u licu, očekujući da će ovaj poduprijeti njegovo veseljačko raspoloženje.

Magarac nije opazio ovoga lijepoga veseljaka i nastavio je još življe trčati onamo kamo ga je zvala njegova dužnost.

A mene je pograbilo iznenada neizmjerni bijes na ovu bogovsku beštiju, koja je, čini mi se, utjelovljenje čitavoga francuskoga duha.

Dvostruka soba

Soba, koja sjeća na sanju, soba, koja je uistinu *oduhovljena*, gdje je teška atmosfera jedva zamjetljivo obojena ružičasto i modro!

Duša se ondje kupu u neradu, kome žalost i čežnja daju okus. U tome je nešto sutonsko, modrikasto i ružičasto, sanja o nasladi, dok potamnjuje sunce.

Namještaj poprima dugoljaste, prostrane i meke oblike, tako da izgleda kao da i on sanjari; čovjek bi rekao da je počeo živjeti nekim mjesečarskim magnetskim životom, kao biljke ili rude. Tkanine govore nijemim jezikom, kao cvijeće, kao nebo, kao sunce kad zalazi. Na stijenama nema nijedne umjetničke mazarije. Određena i pozitivna umjetnost bila bi u odnosu prema čistoj sanji, prema impresiji koju se ne analizira, upravo nesmi-sao. Ovdje je sve u dostatnoj jasnoći i u dražesnoj tami skladnosti.

Neki neopisivo profinjeni osjećaj sposobnosti za najneobičnije doživljaje, s kojim se miješaju vrlo laki srsi vlage, proljeće ovom atmosferom, gdje osjeti promjenjive vrućice trzaju uspavanim duhom.

Pred prozorom i krevetom spuštaju se u obilju prozirne koprene i zastori, i razastiru se u snježnim kaskadama. Na krevetu spava Idol, kraljica sanja. Ali kako je ona dospjela ova-mo? Tko ju je doveo? Koja ju je magična sila položila na ovaj prijesto sanja i užitka? No čemu da to saznam?! Ona je tu i ja je prepoznajem!

Evo i Njenih očiju, čiji plamen podrhtava u sutonu, evo onoga suptilnoga i strašnoga *oružja*, u kome blista potajna zloba! One privlače, one podjarmljuju, one razdiru pogled nerazboritoga muškarca, koji ih promatra. Ja sam ih često proučavao, te crne zvijezde, koje nam nameću neobičnost i udivljenje.

Kojem dobrom Demonu imam zahvaliti da sam tako opkoljen misterijem, tišinom i parfemima? O ljepoto! Ono što obično zovemo životom, pa čak i u svojoj najsretnijoj darežljivosti, nema ništa zajedničko s ovim uzvišenim časovima, koje sada spoznavam i čiji užitak kušam kaplju po kaplju, minutu po minutu, sekundu po sekundu!

Ne! Nema više minuta, nema više sekunda! Vrijeme je nestalo, Vječnost vlada, Vječnost naslađivanja!

No najednom je na vratima odjeknuo strašni i teški udarac, i meni se, kao u paklenskim snovima, učinilo kao da me netko udario motikom u želudac.

A zatim je ušla Sablast. To je sigurno kakav policijski agent, koji dolazi da me muči u ime zakona, kakva bestidna bludnica, koja dolazi da jadikuje o svojoj nevolji i da svojim sitničavim glupostima poveća boli moga života, ili pak glasnik direktora kojega časopisa, koji traži nastavak rukopisa.

Nebeska soba, Idol, kraljica sanja, Sylphida, kako bi rekao veliki René,¹⁸ sva je ta čarobnost nestala od gruboga udarca Sablasti.

¹⁸ René – François-René de Chateaubriand (1768-1848), francuski pisac, političar, diplomat i povjesničar; smatra ga se za osnivača romantizma u Francuskoj; svjetski putnik burnog života; *Sylphide*

Strava! Sad se sjećam! Sad se dobro sjećam! Da! Ona mizerna sobica, ono boravište vječne dosade, to je zapravo moje! Tu je namještaj bezizražajan, prašan, porazbijan, kamin je bez vatre i žeravke, prljavi i popljuvani žalosni prozori, gdje je kiša utisnula dugoljaste tragove na staru prašinu, tu su iskrižani i nepotpuni rukopisi, pa i kalendar, gdje su nesretni dani označeni olovkom.

A onaj nebeski parfem, kojim sam se opajao savršenom osjetljivošću, nažalost, i on je nadomješten nekim odvratnim zadahom duhana, koji je pomiješan s bljutavim vonjem truleža. Sada sve ovdje odiše kiselinom rastvaranja!

U tom uskom svijetu, koji je tako pun morskosti, samo mi se jedan poznati predmet smije: bočica s preparatom opijuma, ta stara i strašna prijateljica, koja je, kao što su to sve prijateljice, nažalost, i onda kad miluje – varava!

Oh! Da! Vrijeme se opet pojavilo, vrijeme sada opet vlada, i s tom strašnom staricom vratila se sva ona demonska povorka Uspomena, Žalosti, Grčeva, Strahova, Tjeskoba, Utvara, Srdžbi i Uzrujavanja.

Ja Vas uvjeravam da su sada sekunde jako i svečano naglašene i da svaka, dok odzvanja sa sata, govori: »Ja sam život. Nepodnošljivi, nemilosrdni život!«

Samo je jedna Sekunda u ljudskom životu koja je određena da nam donese dobru novost, *dobru novost*, koja svakome zadaje nerazjašnjeni strah.

Da! Vrijeme vlada, ono je opet zadobilo svoju grubu diktaturu. I ono me tjera, kao da sam marvinče, svojim dvozubim rašljama:

»Hajs! Hio! Lijenčino! Vuci, robe! Živi, na robiju osuđeni!«

(Silfida) je njegova imaginarna ljubav iz djetinjstva, koju naziva po prozračnoj vili iz keltsko-germanske mitologije, u svojoj posthumno objavljenoj knjizi *Zagrobni memoari* (*Mémoires d'outre-tombe*, 1849–1850).

Luđak i Venera

Kakav divni dan! Osamljeni se perivoj podaje žarkom oku Sunca, kao što se mladost podaje vlasti Ljubavi.

Ekstaza se čitave okoline ne očituje nikakvim šumom, pa i sami vodokoci kao da su zasпали. To je sasvim protivno nego kod ljudskih svečanosti, to je orgija tišine.

Čovjek bi rekao da neko svjetlo, koje neprestano raste, sve više i više obasjava predmete, da uspaljeno cvijeće gori od želje da se u izražajnosti svojih boja natječe s azurnim nebom, i da toplina, koja čini da mirisi postaju vidljivima, uzdiže njihov čar do neba, kao dim.

Najednoć sam u ovom općenitom slavlju opazio neko ožalošćeno biće. Na podnožju jedne gorostasne Venere, sasvim privinut uz temeljni kamen, uzdizao je svoje suzne oči prema besmrtnoj Boginji jedan od onih umjetničkih luđaka, jedan od onih dobrovoljnih komedijaša, koji je određen da nasmijava kraljeve, kad ih muči Savjest ili Dosada, obučen u kričljivo smiješno odijelo, snabdjeven rogovima i zvončićima.

A njegove su oči govorile: »Ja sam zadnji i najosamljeniji od ljudi, bez ljubavi i prijateljstva i u tome čak i mnogo niži od najnesavršenijih životinja. Pa ipak sam i ja stvoren da shvaćam i osjećam besmrtnu Ljepotu! Ah! Boginjo, smiluj se mojoj žalosti i mome očaju!« Ali nemilosrdna Venera gledala je daleko, daleko u nedogled, svojim mramornim očima.

Pas i bočica parfema

Lijepi moj psiću, dobri moj psiću, dragi moj lajavče, približi mi se i udahni izvrсни parfem, koji sam kupio kod najboljega prodavača u čitavom gradu.

I pas se, mašući repom, što mislim kod ovih jadnih životinja znači nešto slično kao smijeh ili posmijeh, približio i postavio je znatiželjno svoje vlažne nozdrve na otvorenu bočicu, a onda je, najednoć, iznenada, zgrozivši se, odskočio i zalajao na mene kao da mi predbacuje.

»Ah! nevoljno pseto, da sam ti ponudio šaku blata, ti bi ga s oduševljenjem pomirisao, a možda bi ga i progutao. Tako si čak i ti, nedostojni suputniče moga žalosnoga života, sličan publici kojoj nikada ne smiješ ponuditi fine parfeme, jer je oni samo ogorčuju, nego ona upravo traži i voli brižljivo izabrano – blato!«

Nesretni staklar

Ima ljudi čisto sanjarskih naravi, koji su sasvim nesposobni za rad, a koji ipak, pod utjecajem nekoga misterioznoga i nepoznatog nagona, rade koji put takovom brzinom da kasnije ni oni sami ne bi vjerovali da su za takova šta sposobni.

Isti onaj koji, bojeći se da kod svoje kućepaziteljice ne nađe kakvu bolnu novost, šeće polagano čitav sat gore dolje pred svojim vratima, a da se ne usuđuje ući, isti onaj koji po petnaest dana čuva koje pismo, a da ga nije otvorio, ili koji se iza šest mjeseci odlučivanja konačno odreče da učini neki nužni korak, koji je morao učiniti već prije godinu dana, isti se onaj više puta osjeti iznenada povučenim na rad od neke neodoljive sile, koja ga je nategnula kao tetivu na luk.

Liječnik i moralista, koji hoće da su sveznajući, ne mogu razjasniti odakle dolazi iznenađajuća tako luda energija ovim lijenim i razmekšanim dušama, i kako oni koji su nesposobni da i najjednostavnije i najnužnije stvari obavljaju, nalaze u izvjesnoj minuti raskošnu odvažnost da izvrše i najnemogućija djela, a često čak i najopasnija.

Jedan od mojih prijatelja, koji je bio najnedužniji sanjar koji može da postoji, zapalio je jednom neku šumu da vidi, kako je sâm rekao, da li se vatra zbilja tako lako širi kako se to obično tvrdi. Deset puta redom pokus je zatajio, ali jedanaesti put je uspio, pa čak i suviše dobro.

Jedan drugi je zapalio cigaru kraj jednoga bureta s barutom, *da vidi, da sazna, da okuša sudbinu*, da prisili samoga sebe na kušnju svoje snage, da učini kao kartaš kod hazarda, da spozna radosti tjeskobe, a možda i bez uzroka, radi hira ili od besposlice.

To je neka vrsta energije koja se rađa iz dosade ili sanjarenja i koja se većinom očituje, kako sam već kazao, kod najviše lijenih i najvećih sanjara.

Jedan drugi, koji je bio tako plašljiv da je spuštao pogled čim bi ga tkogod pogledao, tako plašljiv da je morao skupiti svu svoju jadnu energiju da se odluči da uđe u koju kavanu ili da prođe kraj kojega kontrolnoga mjesta u kazalištu, jer su mu se pazitelji u svojem dostojanstvu činili kao Minos, Eak i Radamant,¹⁹ pao je jedanput iznenada oko vrata jednome starcu koji je prolazio kraj njega i zagrlio ga je oduševljeno pred čitavim začuđenim mnoštvom.

Zašto? Jer... jer mu je njegova fizionomija bila neodoljivo simpatična? Možda, ali mi možemo s najvećom sigurnošću ustvrditi da on sâm nije znao zašto.

¹⁹ Tri suca u podzemnom svijetu iz grčke mitologije, što su nakon smrti postali zbog svoje pravednosti i nepopustljivosti. *Minos* je kretski kralj, sin Zeusa i sidonske kraljevine Europe, muž Pasifajin i otac Deukalionov i Arijadnin; moguće je da se radi o povijesnoj osobi. Sam ga je Zeus podučio i dao mu žezlo, da bi na Kreti bio mudar zakonodavac i vladar. *Eak* je sin Zeusa i nimfe Egine, otac junaka Peleja i Telamona, pravedni kralj otoka Egine. *Radamant* je kretski kralj i zakonodavac, brat Minosov. Vladao je prije Minosa i donio zakone koje su i Spartanci preuzeli.

Ja sam više nego jedanput bio žrtvom ovih kriza i ovih strasti, koje nam daju pravo da vjerujemo da u nas ulaze Zli Demoni i da nas sile da izvršujemo, makar se mi kolikogod opirali, njihove pa i najneobičnije voljice.

Jednoga sam se jutro probudio neraspoložen, žalostan, umoran od unutarjnega nerada, i, kako mi se činilo, spreman da učinim nešto veliko, nekakav slavni čin: – i ja sam otvorio prozor. Nažalost!

(Promatrajte, molim Vas, sami, pa ćete vidjeti kako uzrok pojedine prevare ili zlodjela kod nekih ljudi nije rezultat duge pripreve ili razmišljanja, nego neke iznenadne inspiracije, koja ih je potpuno svladala, i kako su ta djela izvršena u momentalnoj žarkoj želji, u onom raspoloženju koje medicinari zovu histeričnim, a oni, koji misle nešto bolje od medicinara, sotonskim, a koje nas neodoljivo potiče na čitavi niz opasnih i nepristojnih djela).

Prva osoba koju sam opazio na ulici bio je neki staklar, čiji se kreštavi neskladni krik popeo sve do mene, preko teške i prljave pariške atmosfere.²⁰ Bilo bi mi uistinu teško kazati zašto me pogled na toga jasnoga čovjeka ispunio nekom mržnjom, koja je bila isto tako nenadana, kao što je bila i despotska.

»Hej! Hej!« – i ja sam mu doviknuo da se popne k meni. Međutim sam razmišljao, ne baš sasvim bez zlobne radosti, da je moja soba na šestom katu, da su stube uske i da taj čovjek mora da se dobro izmuči kod uspona, i da na nekoliko mjesta mora kod zaokreta osobito pripaziti na krhke šiljke svoje robe.

Konačno se pojavio i ja sam znatiželjno pregledao sve njegove staklene predmete i rekao sam mu: »Kako? Vi nemate ni naočala u bojama? Naočala u ružičastoj, modroj, crvenoj boji? Nemate stakla u duginim bojama? O luđače! I vi se usuđujete šetati po siromašnim dijelovima grada, a nemate ni naočala koje nam prikazuju život u lijepim bojama?!«

I živahno sam ga rinuo prema stubama, gdje je posrnuo psujući.

Približio sam se balkonu i pograbio jednu malu posudu za cvijeće, pa kad se taj čovjek pojavio na izlazu s kapije, spustio sam u okomitom padu svoje ratno oružje na krajnji rub ploče sa staklenom robom. Udarac je potresao preplašenoga čovjeka, pa je i on pao i razbio svojim tijelom čitavi svoj jadni putujući imetak, koji se raspršio sa zvonkom zvekom, kao da je grom udario u palaču od kristala. A ja sam mu, opojen svojom ludošću, dovikivao iz svega glasa: »Život u lijepim bojama! Život u lijepim bojama!«

Ove su nervozne šale dosta pogibeljne i čovjek može često da ih skupo plati. Ali što ga smeta vječnost kazne, kad je u jednoj sekundi našao besmrtnost užitka?!

²⁰ Ova pjesma se temelji na Houssayeovoj pjesmi u prozi *Staklareva pjesma (La Chanson du vitrier, 1850.)*, u kojoj autor iskazuje sažaljenje nad staklarom koji svojim radom ne može prehraniti svoju brojnu obitelj; povik »Oh! vitrier!« koristi se kao svojevrsni refren. Baudelaireova pjesma je ironični odgovor Houssayeu i njegovoj sentimentalnosti.

Divljakinja i mala princeza

Uistinu, draga moja, vi me neizmjereno i nemilosrdno mučite; čovjek bi rekao kad vas sluša kako uzdišete da trpite više nego šezdesetgodišnje žetelice na strništu ili stare prosjakinje koje sakupljaju mrvice kruha pred vratima gostionice.

Kad bi vaši uzdasi izražavali barem grižnju savjesti, oni bi vam donekle služili na čast. Ali oni govore samo o zasićenosti od dobrog života i o umornosti od odmaranja. A zatim vi ne prestajete da brbljate sasvim suvišne riječi: »Ljubite me mnogo, mnogo! Ja to tako trebam! Utješite me u tome, pomilujte me ondje!« Čekajte, ja ću kušati da vas izliječim! Možda ćemo naći sredstvo za to, za dva groša, usred nekoga vašara, a da ne odemo predaleko.

Pogledajmo dobro, molim vas, onaj čvrsti kavez od željeza u kome se nemirno šeta, urlajući paklenski, tresući šipkama kao orangutan, koji je očajan radi zatvora, oponašajući savršeno čas fino previjanje tigrovoga tijela, a čas opet glupo klimanje sjevernoga medvjeda, ona rutava neman, čiji je oblik dosta neodređen, ali je ipak sličan vašem.

Ta je neman jedna od onih životinja, koje se općenito zove: »moj anđeo čuvar«, a to je: žena! Druga neman, ona koja viče kao luda, sa štapom u ruci, to je njen muž. On je svoju zakonitu ženu okovao lancima kao divlju zvijer i on je pokazuje po predgrađima u dane sajma, dakako s privolom poglavarstva.²¹

Pripazite dobro! Vidite li kakvom požudom (koja možda nije hinjena!) ona razdire žive kuniće i vrištave ptice, koje joj dobacuje njen krotilac. »Dosta!« veli on, »ludo bi bilo da se pojede sve što se ima za jedan dan«, i iza ovih mudrih riječi on joj okrutno oduzima hranu, čije razgrizene žile ostaju još časak među zubima divlje zvijeri, hoću da kažem: žene.

Naprijed! Dobar udarac štapom treba da je umiri, jer ona baca svoje strašne oči pune požude na hranu koja joj je oteta. Veliki Bože! Taj štap nije tek onako od šale! Jeste li čuli kako je od njega zaškripila ženska koža, premda je pokrivena umjetnim krznom? Oči su joj u taj čas iskočile iz očnica i ona je zaurkala *naravnije* nego prije. U svome se bjesnilu ražarila po čitavom tijelu kao željezo na nakovnju.

Takove su bračne veze ovih dviju potomaka Adama i Eve, to su djela vaših ruku, moj Bože! Pa ipak se ne može ustvrditi da je ova žena nesretna. Možda joj čak, unatoč svega toga, ni drhtave naslade slave nisu ostale nepoznate. Ima nesreća koje se mnogo teže liječe i koje se nikako ne mogu nagraditi i popraviti. Jer u svijetu kamo je ona dospjela ona nikada nije postala svjesnom da žena zaslužuje drugu sudbinu.

A sad da se vratimo na nas dvoje, dragocjeni moj biseru! Kad vidim sve ove pakle kojima je naseljena zemlja, što još onda hoćete da mislim o vašem lijepom paklu, vi, koja počivate samo na tkaninama, koje su isto slatke i meke kao i vaša koža, vi, koja jedete najfinije zakuske, vi, kojoj livrirani sluga reže komadiće i stavlja ih na tanjur? I što mogu da za mene znače svi oni mali uzdasi koji se odižu s vaših namirisanih grudi, vi, raskošna moja

²¹ »Divlja žena« je u to vrijeme bila uobičajena atrakcija na sajmovima. Takvu ženu se publici prikazivalo u kavezu; ovdje ona jede sirovo meso.

koketo? I sva ona iz knjiga naučena pretvaranja i ona neumorna turobnost, koja bi imala da u nama pobudi neko sasvim drugo čuvstvo, a pobuđuje samilost? Uistinu, katkada me zahvaća želja da vas naučim što je prava nesreća.

Kad bi vas tkogod vidio tako, lijepa moja poslastice, kako nogama stojite u blatu, a oči ste sanjarski uzdigli k nebu, kao da od njega tražite kralja za sebe, on bi vjerojatno rekao: to je mala žaba gatalinka, koja zove ideal u pomoć. Ako prezirete slabića (a to sam i ja sada, kako vi dobro znate), čuvajte se zvijeri, koja će vas razderati, progutati i ubiti, samo zato jer joj se to sviđjelo!²²

Kolikogod sam pjesnik, ipak nisam tako glup kako ste si vi to zamislili, pa ako ćete me prečesto mučiti svojim *precioznim* jadikovanjem, ja ću s vama postupati kao s *divljinjom*, ili ću vas baciti kroz prozor kao praznu bocu.

²² Baudelaire aludira na La Fontaineovu basnu *Žabe traže kralja* (1668).

Stari komedijaš

Posvuda se raspršio, da se i opet sastane i provede: svijet na praznike. Bila je to jedna od onih svečanosti na koje od dugo vremena računaju komedijaši, putujući glumci, krotitelji životinja i vlasnici pokretljivih šatora, da nadoknade sve bijedne dane u godini.

Meni se čini da u te dane puk zaboravlja na sve, na boli i na rad, i da postaje sličan djeci. Za mališe je to dan odmora i strašno je kad se za dvadeset i četiri sata opet moraju vratiti u školu. Za odrasle je to primirje sklopljeno sa zlobnim moćima života, počinak od općenite kavge i životne borbe.

Pa i čovjek iz najvišega društva, i onaj koji se bavi duševnim radom, teško će izbjeći utjecaju ovoga pučkoga slavlja. I oni će, ma i protiv volje, udahnuti nešto od ove bezbrižne atmosfere. Što se pak mene tiče, ja, kao pravi Parižanin, nikada ne propuštam da prođem i pregledam sve daščare i šatore koji se koče u te svečane dane. Oni se zaista vanredno natječu u pocikivanju, kliktanju i urlanju. Oko njih zveči mješavina povika, zvonjave po bakrenim pladnjevima i praska pušaka.

Crveni harlekini i klaunovi iskrivljivali su izraze svojih pocrnjelih lica, koja su bila išibana od vjetra, kiše i sunca, i dobacivali su publici, sigurnošću komedijaša koji su sigurni za svoj uspjeh, laskave riječi i šale solidne i ozbiljne komike kao što je ona Molièrea. Atleti, uvjereni o izvanrednosti svojih mišica, s niskim čelima i lubanjama kao orangutani, zibali su se komotno s noge na nogu u svojim trikoima, koji se prema potrebi peru svakoga popodneva. Plesačice, lijepe kao vile ili kraljevne, skakutale su i okretale se na prstima, dok ih je obasjavalo svjetlo žarulja koje su njihove suknje zablještavale šarenim žarom.

Sve je bilo samo svjetlo, prašina, klicanje, veselje i metež. Jedni su trošili, a drugi zarađivali, a jedni su i drugi bili jednako radosni. Djeca su se vješala za suknje svojim majkama da dobiju kakav štapić od šećera ili su se uspinjala na ramena svojih očeva da bolje vide kakvoga slavnoga čarobnjaka, koji čini stvari nevidljivima kao bog. I svuda se širio, nadbijajući sve parfeme, neki osobiti miris pečenja, koji je davao neki posebni značaj toj svečanosti.

Na kraju, sasvim na kraju reda daščara, opazio sam nekoga jadnoga komedijaša, koji kao da se sramežljivo sâm povukao od svega toga sjaja. Bio je zgrbljen, slabašan, slomljen, upravo ruševina od čovjeka, naslonjen na jedan od stupova svoje kolibe, koja je bila bjednija od onih u kojima stanuju najzaostaliji divljaci, i koju su dva ostatka svijeeće, koji su se cijedili i pušili, još uvijek suviše osvjetljivali, pokazujući njenu jadnoću.

Svuda veselje, uspjeh, obijest, svuda stalnost za sutrašnji kruh, svuda luda raskoš životne snage. A ovdje posvemašnja bijeda, smiješno odjevena bijeda, gdje stradanje, koje prevršuje svaku mjeru strahote, u komičnim dronjcima, kao kontrast prema umjetnosti, još više upada u oči. Taj se bijednik nije smijao! On nije plakao, nije plesao, nije mahao rukama, nije vikao, nije pjevao nikakvu pjesmu, ni veselu ni žalosnu, a nije ni prosjačio. Bio je nijem i nepomičan. On se odrekao svega, on se zahvalio na ljudskoj milostinji. Njegova je sudbina bila određena.

Ali kojim li je dubokim i nezaboravnim pogledom razgledao svjetinu i svjetla, čiji se nemirni val njihao nekoliko koračaja od njegove traljave kolibe, koja je svakoga odbijala! Osjetio sam da me u grlu stegnula strašna ruka histerije i učinilo mi se da su moje oči obasule one buntovne suze, koje on nije htio da istisne.

Što da učinim? Čemu da toga nesretnika upitam, kakovu neobičnost i kakovo čudo on ima da pokaže u onom truleža punom mraku, iza onoga razderanoga zastora? Zaista: ja se nisam usudio. A kad bi se vi nasmijali uzroku moje plašljivosti, ja bih vam priznao da sam se bojao da ga ne ponizim. Konačno sam odlučio da prolazeći položim nešto novaca na jednu od njegovih dasaka, nadajući se da će on pogoditi moju namjeru, ali jedan veliki val svjetine, koji je ne znam zašto uznemireno ovamo nagrnuo, odijelio me i bacio daleko od njega.

Vraćajući se natrag, uzrujan od ovoga priviđenja, tražio sam da razjasnim svoju nenadnu bol i rekao sam u sebi: »Ja u tome vidim sliku staroga književnika, koji je preživio pokoljenje koje je nekoć odlično zabavljao. Vidim sliku staroga pjesnika, bez prijatelja, bez porodice, bez djece, koji je radi svoje materijalne bijede i radi nezahvalnosti publike izgubio sav ugled i sad živi u daščari, kamo lako zaboravljivi svijet neće više da uđe!«

Sat

Kinezi poznaju po očima mačke koliko je sati. Jednoga dana šetao je neki misionar okolicom Nankina i opazio da je zaboravio svoj sat, pa je upitao nekoga maloga dječarca koliko je sati.

Deran iz božanskoga carstva sunca kolebao je najprije promišljavajući, a onda je odgovorio: »Odmah ću vam reći«. Iza nekoliko časaka, on se povratio noseći na rukama veliku i debelu mačku i, gledajući joj čvrsto u oči, kazao je bez odugovlačenja: »Još nije sasvim podne«. A tako je i bilo.

Tako se i ja kadikad nagnem nad lijepu mačku, koju svi zovu Féline,²³ a koja više puta služi na čast svome spolu, pa ekstaza moga srca i parfem moga duha, bilo to u noći ili po danu, u punom sunčanom sjaju ili u mračnoj sjeni, vide na dnu njenih obožavanih zjenica uvijek točan sat, uvijek isti, prostrani, svečani sat, koji je dug kao prostor i ne dijeli se na minute i sekunde; vide nepomični sat, koji nije označen kazaljka, a ipak je lak kao uzdah i brz kao pogled.

I kad bi koji nesretnik došao da me smeta, dok moj pogled počiva na površini ovoga dragocjenoga sata, kad bi koji nepošteni i nepodnosivi Duh, koji Demon iznenadne zlobe, došao da me pita: »Što ti to ovdje promatraš s tolikom pažnjom? Što tražiš u očima toga stvora? Zar ondje vidiš koliko je sati, izgubljeni i lijeni smrtniče?« Ja bih mu odgovorio bez promišljanja: »Da! Ja vidim koliko je sati! — Sat je Vječnosti!«

Zar ne, gospođo, da je to zaista odličan madrigal, koji je isto tako afektiran kao što ste to i Vi?

A ja sam zbilja s toliko veselja satkao ovu namjernu laskavu pričicu, da za nju neću od Vas ništa tražiti za uzdarje.

²³ »Mačkica«. Izučavatelji Baudelaira nisu sigurni tko je Féline, ali je to očito nadimak neke stvarne žene koju je autor poznao, jer je na jednom primjerku knjige *Cvijeće zla* rukom napisao posvetu »mojoj najdražoj Féline«.

Darovi vila

Vile su se sakupile u veliki zbor, da pristupe k razdiobi darova među svu novorođenu djecu, koja su u zadnjih dvadeset i četiri sata došla na svijet.

Sve ove stare i hirovite Sestre Usuda, sve ove čudne Majke Veselja i Žalosti, bile su vrlo različite: jedne su izgledale namrštene i zlovoljne, a druge obijesne i zlobne; jedne mlade, a te su bile uvijek mlade, druge stare, a te su bile uvijek stare.

Svi očevi koji su vjerovali u vile sakupili su se i svaki je na rukama donio svoje novorođenče.

Darovi, Sposobnosti, Dobra Sreća, Nevidljive Prilike, sve je to bilo nagomilano kraj suđačkoga stola kao što su obično poredane nagrade na uzvisini, kad se dijele kojom prilikom. Čudno je ovdje bilo samo to da Darovi nisu bili nagrade za kakav trud ili uspjeh, nego naprotiv tek kao neka milostinja, koja se podjeljuje onome koji još nije pobijedio, neka milost koja može odrediti sudbinu pojedinca i postati isto tako izvorom njegove nesreće kao i njegove sreće.

Jadne Vile bile su vrlo zaposlene, jer je mnoštvo natjecatelja bilo veliko, a posrednički svijet, koji stoji između čovjeka i Boga, podvrgnut je kao i mi strašnom zakonu Vremena i njegovom beskrajnom potomstvu: Danima, Satima, Minutama i Sekundama.

One su zaista bile tako smušene, kao ministri u dane primanja, ili činovnici zalagaonice kad na dan narodne svečanosti svijet može bez odštete popodignuti založene predmete. Držim da su one od vremena do vremena tako nestrpljivo pogledavale na kazalo sata kao ljudski suci, koji sjedeći u sudnici od jutra ne mogu da se suzdrže, a da ne pomišljaju s čežnjom na ručak, na porodicu i na svoje drage papuče. Pa ako se kod nadnaravnoga suđenja desi po koja prebrza osuda i nepravedni slučaj, ne treba da se tome čudimo, jer se to isto tako kadikad dešava i kod ljudskoga suđenja. U tom bi slučaju mi sami bili nepravedni suci.

Tako je i taj puta bilo počinjeno nekoliko zabluda, koje bi se čovjeku mogle učiniti čudnima, kad bi razboritost kod vječnih vila bila jača od hirovitosti.

Na taj je način dosuđena moć sticanja neprocjenjivoga bogatstva jedinom baštiniku neke vrlo bogate porodice, koji će se kasnije, jer nije obdaren nikakvim smislom za dobrotvornost, kao i nikakvom željom za najočitije životne užitke, morati osjećati sasvim izgubljen i sapet u verige svojih milijuna.

Isto tako je ljubavlju za Ljepotu i pjesničku Snagu nadaren sin neke mračne ništarije, radnika u kamenolomu po zvanju, koji neće na nikoji način moći ni da pomogne tim sposobnostima, ni da udovolji potrebama svoga jadnoga novorođenčeta.

Zaboravio sam vam kazati da kod razdiobe darova nema nikakvoga priziva i da se nijedan dar ne može odbiti.

Sve su Vile ustale, uvjerene da su svršile svoj dobrovoljni rad, jer nije više ostao nijedan dar, nijedna milostinja da se dobaci svim ovim ništavim ljudima, kad li se najednom diže

neki poštenjačina, neki mali trgovčić, kako mislim, i viknu, uhvativši vilu koja mu je najbliže stajala za njenu odjeću od raznobojnih svemirskih zraka:

– Eh! gospođo! Vi nas zaboravljate! Evo je još i moj mali ovdje! Ja ne bi htio da sam dolazio badava! –

Vili to nije moglo biti baš najugodnije, jer od darova nije više ostalo *ništa*. Pa ipak se ona sjetila jednoga zakona, koji je nekad bio vrlo poznat, premda ga se rijetko primjenjivalo u nadnaravnom svijetu koga nastavaju ona eterična božanstva, koja su tako sklona ljudima i koja su čak često prisiljena da se prilagode njihovim strastima, božanstva kao što su Vile, Patuljci, Gušterice, Nimfe, Drijade, Vodenjaci, Rusalke, Silfide i Ondine, – da, ja sam htio da govorim o zakonu koji dozvoljava Vilama u slučaju kao što je ovaj, kad su naime svi zgodici razgrabljeni, da djetetu dadu još jednu sposobnost, sasvim preko reda i iznimno, pretpostavivši dakako da je ona koja tu sposobnost daje sposobna da je ondje smjesta smisli i stvori.

Dobra je Vila dakle odgovorila mirnoćom kakova dolikuje njenom visokom položaju: »Ja dajem tvome sinu.... ja mu dajem.... *Dar po kome će se svima sviđati!*«

»Ali – sviđati se, kako? Sviđati se.....? Zašto da se sviđa?« pitao je tvrdokorno mali trgovčić, koji je bez sumnje bio jedan od onih tako običnih promišljenih ljudi, koji su nesposobni da se dovinu do logike Apsurda.

»Jer.... jer!«, razjasnila je srdita Vila, okrenuvši mu leđa, a onda se opet priključila povorci svojih drugarica i rekla im je: »Što mislite o ovom malom ispraznom Francuzu, koji hoće da razumije sve i koji se, kad je za svoga sina dobio najbolji od darova, usuđuje još pitati i raspravljati o stvarima o kojima se uopće ne može raspravljati?!«

Napasti

ili: Ljubav, bogatstvo i slava

Dva divna Đavola, i jedna Đavolica, koja je bila isto tako izvanredna kao i oni, popeli su se prošle noći tajinstvenim stubama, preko kojih Pakao napada slaboću čovjeka koji spa-va, i preko kojih se potajno s njime razgovara. Oni su došli i postavili su se pobjednički preda me, kao da stoje na kakvoj uzvisini. Neki sumporni sjaj odrazivao se s ovih triju osoba, koje su se tako isticale od mračne dubine noći. One su izgledale tako pune samosvijesti i nadmoći, da su mi se sve tri učinile isprva pravim Bogovima.

Lice prvoga Đavla bilo je nekako dvospolno i on je uopće u oblicima svoga tijela pokazivao mekoću staroga Bakha. Njegove lijepe nemoćne oči, koje su izražavale neku tamnu i neodređenu bol, sjećale su na ljubice koje su još pognute od teških suza oluje, a njegove poluotvorene usne bile su slične vazama u kojima se pale parfemi, i iz njih je odisao fini i raskošni miris. Svaki put kad je uzdahnuo, kao da je nekoliko moškom natrunjenih kucaca poletjelo u zrak s njegovim žarkim uzdahom.

Oko njegove purpurne tunike bila je kao pojas obavita blistava zmija, koja je odignuvši glavu podatljivo okretala prema njemu svoje kao žeravka žarke oči. Na taj živi pojas bili su naizmjenice s cjevčicama božanskih likera obješeni sjajni noževi i drugi kirurški instrumenti. U desnoj je ruci držao jednu posebnu cjevčicu s nekom crveno-prosjajnom sadržinom, i s etiketom na kojoj su stajale ove čudne riječi: »Pijte, jer ovo je moja krv, prava krv moga srca!« U lijevoj je ruci držao violinu, koja mu je bez sumnje služila kad je pjevao o svojim radostima i bolima i kad je prosipavao izražaj svoga ludila u krvave paklenske noći.

Na njegovim krasnim vlasima visjelo je nekoliko karika raskidanoga zlatnoga lanca, i kad bi ga štogod neugodna prisililo da obori oči k zemlji, onda je oholo promatrao vrške svojih nogu, koji su bili blistavi i izglađeni kao najbolje brušeno drago kamenje.

On me pogledao svojim bezutješno oštrim očima, iz kojih je izbijala neka pomamna opojnost, i rekao je zvonkim glasom: »Ako hoćeš, ako hoćeš, učinit ću te gospodarom duša i u tvojoj će vlasti biti sva živa tvar, još u većoj mjeri nego što je u kiparevoj vlasti sadra, i ti ćeš upoznati radost koja se bez prestanka obnavlja, jer ćeš moći da izađeš iz samoga sebe i da se zaboraviš u drugome biću i da toliko privlačiš druge duše, da će se one sasvim stopiti s tvojom.«

A ja sam mu odgovorio: »Najljepša hvala! Ne znam što bih počeo s ovim smećem od bića, koja bez sumnje ne vrijede više nego moj jadni Ja. I premda imam svojih uspomena koje prezirem, ipak neću ništa zaboraviti, pa i kad te ne bih poznavao, stara nemani, tajinstvena ropotarnice, znao bih da su tvoje dvolične cjevčice i lanci, kojima su sapete tvoje noge, znaci koji dosta jasno pokazuju nezgodnost tvoga prijateljstva. Sačuvaj svoje darove za sebe!«

Drugi Đavo nije imao ni onaj čas plačni, a čas opet nasmijani izraz, ni ono pomamno, tako privlačivo ponašanje, ni onu finu i mirisnu ljepotu.

Bio je to krupni čovjek, debela lica, bez očiju, kome je teški trbuh padao do koljena i kome je čitava koža bila pozlačena i oslikana, kao da je tetoviran slikama koje su prikazivale u malim gibivim figurama sve bezbrojne oblike svjetske bijede. Bilo je tu sićušnih omršavjelih ljudi, koji su se hotimično objesili o kakav klin, bilo je malih, ispaćenih i izobličjenih patuljaka, kojih su zaklinjanja pune oči tražile milostinju još požudnije nego njihove drhtave ruke, bilo je starih majki, koje su na rastegnutim sisama nosile prekasno rođene izrode. A bilo je i mnogo drugih.

Debeli Đavo pokucao je prstom po svom neizmjernom trbuhu, odakle se začulo dugo i zvonko zveketanje zlata, koje je svršilo s pustim jadikovanjem brojnih ljudskih glasova. A on se nasmijao, pokazujući bestidno svoje pokvarene zube, nasmijao se nekim beskrajno lopovskim smijehom, kojim se smiju izvjesni ljudi iz čitavoga svijeta kad su se predobro najeli.

I on mi je kazao: »Ja ti mogu pokloniti ono čim se postizava sve, što je vrednije od svega i što nadomještava sve!« Onda je opet pokucao na svoj ogromni trbuh, čija je zvonka zvečka imala protumačiti njegove grube riječi.

Okrenuo sam se s gnušanjem i odgovorio mu: »Ja za svoj užitak ne trebam ničije bijede i neću žalasnoga bogatstva, jer je ono kao tapeta, koja prikazuje na tvojoj koži sve bijede svijeta.«

Kad je došao red na Đavolicu, morao bih lagati kad ne bih priznao da sam na prvi pogled na njoj zapazio neku čudnu dražest. Kad bi htio opisati ovu dražest, onda je ne bih mogao ni s čim bolje usporediti nego s dražešću vrlo lijepih žena koje su već u godinama, a koje ipak nisu ostarjele i čija ljepota zadržava izražajnu čarobnost lijepih ruševina. Ona je čas izgledala vladarski, a čas opet smeteno, i njene su oči, i kad su izražavale poraz, bile uvijek pune neke zamamne snage. A najviše me očarala tajnovitost njenoga glasa, koji me sjetio na najfiniji *contra-alto* i bio je nešto malo hrapav, kao što postaju glasovi neposredno iza prve čaše šampanjca.

»Hoćeš li da spoznaš moju moć?« upitala je lažna Božica svojim podražljivim i čudnim glasom. »Slušaj!«

I ona je primaknula k ustima gorostasnu trublju, okićenu vrpčama, koja je izgledala kao velika frula, ovijena zavojitim naslovima sviju novina na svijetu, i zavikala je kroz ovu trublju moje ime, koje se tako rasipalo po prostoru sa zvukom jakim kao stotinu hiljada gromova i vratilo mi se natrag odzvanjajući kao jeka s najudaljenije planete.

»Đavolice!« rekao sam, već napola savladan. »To je eto dragocjeno!« Ali promatrajući malo pažljivije zavodljivu amazonku, učinilo mi se najednom da je prepoznajem i da sam je jednoć vidio kako pije s ostalim bludnicama, koje sam zadržao u sjećanju, a hrapavi zvuk njenoga glasa donio mi je do ušiju ne znam koju uspomenu na neku prostitueranu trublju.

Tako sam odgovorio čitavim svojim prezirom: »Odlazi! Ja nisam stvoren da se ženim s ljubovcima izvjesnih ljudi, koje neću da spomenem.«

Sigurno je da sam se iza tako odvažnoga odbijanja sviju darova mogao nazvati hrabrim.

Ali onda sam se nažalost probudio i sva me je moja snaga ostavila. »Zaista«, rekao sam si, »mora da sam čvrsto spavao, kad su me smetale takove sitnice. Ah! Kad bi oni đavoli mogli da se i opet povrate dok sam budan, ja se ne bih toliko branio!«

I ja sam ih natrag zazivao vičući iza glasa; zaklinjao sam ih da mi oprostite i nuđao im da mi otmu čast, toliko puta koliko je to nužno da opet stečem njihovu sklonost, ali sigurno sam ih žestoko uvrijedio, jer se nikada više nisu vratili.

Herojska smrt

Fancioulle je bio izvrstan komičar i gotovo jedan od prijatelja kraljevih. Ali za ljude koji su se svojim zvanjem obvezali da će se baviti komikom, imaju baš ozbiljne stvari često kobnu privlačivost, i premda bi nam se inače moglo pričinjati čudno da se mozak jednog komičara najednom počne oduševljavati idejama o domovini i slobodi, ipak je Fancioulle jednoga dana ušao u neku urotničku četvu, koju je tajno osnovalo nekoliko nezadovoljnih plemića.

No posvuda ima dobrih ljudi, koji prijavljuju vlastima ove nezadovoljnike sa zlim namjerama, koji hoće da skinu kralja, i da društvu, bez njegove privole, nametnu novi poredak. Gospoda koja su osumnjičena bila su pozatvarana, a među njima i Fancioulle, i osuđena na neku neminovnu smrtnu kaznu.

Ja sasvim razumijem da je kralj postao gotovo zlovoljan, kad je među urotnicima našao svoga miljenika komičara. Kralj nije bio ni bolji ni gori od ostalih ljudi, ali neka osobita osjetljivost činila ga je u mnogo slučajeva okrutnijim i samovoljnijim od ostalih vladara. Ljubio je strastveno lijepe umjetnosti i poznao ih je izvanredno, pa je u uživanju bio zaista nezasan. Bio je prema prilikama dosta ravnodušan za mišljenje ljudi i za moral, bio je i sâm umjetnik, pa nije poznao pogibeljnijega protivnika od Dosade, tako da bi mu trud i nastojanje koje je uložio da izbjegne ili da savlada toga svjetskoga silnika pribavili sigurno po nekome vrlo strogom historičaru pridjevnik »neman«, kad bi u njegovom kraljevstvu bilo dopušteno da se piše o čemu što ne govori samo o radosti ili o onom iznenadnom unutarnjem uzbuđenju, koje je jedna od najfinijih forma radosti. Najveća je nesreća ovoga kralja bila da za genijalnu predstavu koju je zamislio nije nikada našao dosta prostrano kazalište. Ima mladih Nerona koji se posve izgube u preuskim granicama djelovanja i kojima stoljeća posvema zaborave i ime i dobre namjere. Providnost, koja to nije predviđala, dala je ovakvima sposobnosti koje su prostranije od njihovih država.

No sasvim iznenada pronio se glas da vladar hoće pomilovati sve urotnike, glas koji je nastao odatle što je bila naviještena velika predstava, gdje je Fancioulle imao prikazati jednu od svojih glavnih i najboljih uloga, a govorilo se da će i svi osuđeni plemići prisustvovati, pa je to, kako su mislili površni duhovi, bio očiti znak plemenitih namjera uvrijeđenoga kralja.

I od čovjeka koji je i po naravi i hotimično bio tako neobičan, moglo se zbilja sve, pa čak i krepost i blagost, očekivati, osobito ako je time mogao da se nada neočekivanim radostima i užicima. Ali za one koji su, kao ja, mogli zagledati malo dalje u dubine ove čudne i bolesne duše, bilo je daleko vjerojatnije da je kralj htio da se uvjeri o vrijednosti glumačkih talenata čovjeka koji je osuđen na smrt. On je htio da iskoristi priliku i učini jedno psihološko iskustvo od *izvanrednoga* interesa i da se uvjeri do koje mjere mogu na uobičajene sposobnosti umjetnika utjedati i kako ih mijenjati neobične izvanjske prilike u kojima se on iznenada nađe. A osim toga je htio doznati ima li u svojoj duši neku, možda prilikama prigušenu, sklonost prema milosrđu i blagosti. To naime nikada nije mogao da sâm sa sobom raščisti.

Konačno je došao veliki dan i ovaj mali dvor razvio je sav svoj sjaj, tako da je bilo teško shvatiti, i rijetko se kada u toj mjeri vidjelo koliko privilegirana klasa ovakove male države s ograničenim izvorima bogatstva može pokazati raskoši za pravu svečanost. To je bilo u dvostrukom smislu očito: ponajprije, po čarobnosti bogatstva koje se tu pokazalo, a onda i po mističnom duševnom uzbuđenju koje se uza to pojavilo.

Gospar Fancioulle bio je osobito dobar u nijemim ulogama, ili u onima koje rade tek s malo riječi, a koje su često glavne u feerijama,²⁴ čiji je smisao da simbolički prikažu misterij života. Stupio je na pozornicu s nekom lakoćom i savršenom sigurnošću, pa se činilo da to pojačava u otmjenoj publici misao na blagost i opraštanje.

Kada o kojemu glumcu kažemo: »Evo, to je dobar glumac!«, služimo se formulom u kojoj se podrazumijeva da u osobi koju taj glumac prikazuje još uvijek otkrivamo glumca, to jest umjetnost, umjetnikovo nastojanje i volju. Ali ako koji glumac postigne da prema osobi koju treba da prikazuje dođe u onaj odnos u kome stoje najbolji kipovi starine, upravo divno oduhovljeni, živi, sa svim pokretima i s izrazom u očima, prema općenitoj i nesređenoj ideji ljepote, onda je on postigao nešto neobično i sasvim neočekivano. Fancioulle je te večeri bio upravo savršena idealizacija, tako da je bilo nemoguće da ga čovjek ne smatra živim, naravnim i realnim. Taj je komičar dolazio, odlazio, smijao se, plakao i ljutio se s nekom nepokolebivom aureolom oko glave, aureolom koju nitko osim mene nije vidio, i koja je u čudnom amalgamu bila isprepletana zrakama Umjetnosti i Mučeničke Slave. Fancioulle je, ne znam po kojoj specijalnoj milosti nadahnuća, unosio sjaj božanskoga i nadnaravnoga čak i u najgrotesknije komične situacije. Pero mi drhće i suza mi dolazi na oko od uzbuđenja, koje još i sada osjećam, dok vam pokušavam opisati ovu nezaboravnu večer. Fancioulle me duboko, nepobitno uvjerio da je opojnost Umjetnosti sposobnija od svake druge opojnosti da prekrije strahotu Ponora Svega Zla, da genij može predstavljati komediju i na rubu groba, uživajući u svojoj umjetnosti tako da zaboravlja taj grob, i da, premda je izgubljen, proživljava u taj čas najveće naslade u svom raj, u kome nema ni groba ni uništenja!

Sva ta u najvećoj mjeri blazirana i frivolna publika podala se najednoć svemoćnoj vlasti umjetnika. Nitko više nije mislio na smrt, na osvetu, niti na kaznu. Svatko se utopio, bez uznemirivanja, u mnogobrojnim slastima što ih je pružalo gledanje izvanrednoga djela žive umjetnosti. Poklici veselja i udivljenja odjeknuli su nekoliko puta svodovima zgrade, snažno, kao neprestana grmljavina. Kralj je sâm bio tako opojen da je pljeskao zajedno sa svojim dvorjanicima.

Pa ipak, za oštroidno oko, njegova opojnost nije bila baš tako nedužna. Zar se on osjećao pobijeđen u svojoj despotskoj moći? Zar se ćutio ponižen u svojoj vještini da zastrašuje srca i da zaluđuje umove? Zar je bio prevaren u svojim nadama i ismijan u svojim predviđanjima? Takove su pomisli, ne baš sasvim, ali donekle ipak opravdano, prolazile mojim mozgom dok sam promatrao kraljevo lice, koje je i inače bilo blijedo, ali sad je na njega padalo neprestano sve teže i teže bljedilo, kao kad novi snijeg sve jače i jače pada na stari. Njegove su se usne sve više i više sabirale i njegove su oči zasjale nekom unutrašnjom vatrom, koja je sjećala na ljubomor ili na mržnju, pa čak i onda kad je naoko pljeskao talentu svoga staroga prijatelja, čudnoga komičara, koji je tako dobro ismijavao smrt. U jedan izvjesni čas vidio sam kako se Njegovo Veličanstvo nagnulo k jednome malom

²⁴ *feerija* (franc.) – vrsta kazališne igre s neobičnim i fantastičnim, najčešće vilinskim prizorima; popularna osobito u vrijeme baroka, ali i u 19. stoljeću.

pažu, koji je bio iza njega, i šapnulo mu nešto u uho. Zlobno lice lijepoga djeteta zasjalo je od smiješka, a onda je živahno ostavio kraljevsku ložu da obavi neki hitni nalog.

Nekoliko časaka iza toga prekinuo je Fancioullea u njegovom najboljem momentu jedan oštri i otegnuti zvižduk negodovanja i potresao je u tren oka svim ušima i srcima. A iz onoga kraja dvorane odakle je bio bačen taj neočekivani znak nezadovoljstva, poletio je jedan dječak napolje u hodnik prigušujući smijeh.

Fancioulle je potresen, probuđen iz svojih sanja, najprije zatvorio oči, a onda ih je za čas opet otvorio, raširivši ih neizmjerne, zatim je maknuo usnama kao da hoće naglo udahnuti, zateturao je malo naprijed, malo natrag, a onda je ukočeno pao mrtav na daske.

Zar se neman od kralja zaista prevarila u učinku zvižduka, koji je bio brz i oštar kao bodjež? Ili je kralj sâm shvaćao svu zločinačku grozotu svoje prevare? Slobodno nam je da sumnjamo. Hoće li mu biti žao dragoga i nenaknadivoga Fancioullea? Otmjeno je i zakonito da to vjerujemo.

Plemički urotnici uživali su posljednji put gledajući ovu komediju. Iste noći bili su pobijani.

Ondoda je mnogo glumaca, koje su u raznim zemljama visoko cijenili, dolazilo predstavljati pred X...skim dvorom, ali nijedan nije mogao niti da izdaleka nadomjesti divni talent Fancioullea, niti da se vine do tolike *obljubljenosti*.

Plemeniti kartaš

U metežu sam jučer na bulevaru osjetio da me se dotaknulo neko mistično Biće, koje sam oduvijek htio upoznati i koje sam sada odmah prepoznao, premda ga prije nisam nikada vidio. I on je bez sumnje želio da mene upozna, jer mi je prolazeći namignuo značajno okom, a ja sam se požurio da se pokorim tome znaku. Pažljivo sam ga slijedio i skoro iza toga sišao sam za njim u neke sjajne podzemne prostorije, po kojima se razlila svjetla ras-koš, kojoj se na površini Pariza ne bi moglo naći ništa ni približno slično. Učinilo mi se čudno kako sam mogao tako često proći kraj ovoga čarobnoga skloništa, a da nisam otkrio njegova ulazna vrata. Ovdje je vladala posebna fina atmosfera, od koje me spopala ugodna vrtoglavica, i ja sam smjesta zaboravio na sve neukusne tegobe života. Ovdje je sve odisalo nekom tajnom ljepotom, koja je bila kao ona o kojoj nam Homer priča da su je shvatili Odisejevi prijatelji, kad su upoznali okus lotosa i kad su, iskrcavši se na jednom divnom otoku, koji je bio osvjetljen zrakama vječnoga popodnevnoga sunca, osjetili da se u njima uz sanjivi zvuk melodičkih poklika rađa želja da nikad više ne vide svoje penate, svoje žene, svoju djecu i da se više nikad ne popinju na visoke valove uzburknoga mora.

Bilo je tu čudnih lica muškaraca i žena, koja su imala izraz neke kobne ljepote, koju sam, kako mi se učinilo, već vidio u davno vrijeme i u zemljama na koje se taj čas nisam mogao točno sjetiti, i koja je na mene djelovala više kao bratska simpatija, nego kao strah koji se obično rađa kad se sukobimo s nečim nepoznatim. Kad bih htio pokušati definirati na neki, ma bilo kakav, način čudnovati izražaj njihovih pogleda, onda bih morao kazati da nikada nisam vidio očiju koje bi jače odsijevale grozotom dosade i besmrtnom željom za životnom radošću.

Moj gostoljubivi vođa i ja, mi smo već čim smo sjeli postali stari i odlični prijatelji. Jeli smo i pili bez mjere i suzdržavanja od sviju vrsta onih osobitih i finih vina i, što je još više čudno, iza nekoliko sati meni se činilo da nisam bio većma pijan nego on. Međutim je kartanje, taj božanski užitak, prekinulo nekoliko puta naše obilno pijančevanje, i moram priznati da sam kartao i da sam prokartao svoju dušu, zapisavši je đavlu, upravo herojskom bezbrižnošću i lakoćom. Duša je nešto tako nježno, često beskorisno, a koji put i neugodno, da me njen gubitak mnogo manje uzrujao nego da sam na kojem šetalištu izgubio slučajno svoju posjetnicu.

Polagano smo ispušili nekoliko cigara, čiji fini okus i neusporedivi miris pobuđuju u duši čežnju za nepoznatim zemljama i za nepoznatom srećom, i ja sam se opojen svim ovim nasladama usudio da nekim familijarnim tonom, koji se, kako mi se činilo, njemu svidio, viknem, dohvativši čašu koja je bila do vrha puna: »U zdravlje Vaše besmrtnosti, stari Jarče!«

Brljali smo i o svemiru, o njegovom stvorenju, i o njegovoj propasti, koja će doći, o velikoj ideji našega stoljeća, to jest o napretku i o usavršivanju i, ukratko, o svim oblicima ljudskoga ludovanja. O ovim je stvarima Njegovo Veličanstvo nastavilo govoriti u lakom i nepobitnom šaljivom tonu i izražavalo se takovom slatkoćom izgovora i takovim mirom u ismjehivanju kakovoga nisam našao u djelima čak ni najodličnijih brbljavaca čov-

ječanstva. Ono mi je razjasnilo besmislenost različitih filozofija koje su do sada obuzele ljudske mozgove, i imalo je dobrotu da mi povjeri nekoliko temeljnih principa, čije plodove i posjed neću da dijelim ma bilo s kime, pa ih prešućujem. Njegovo se Veličanstvo nije nikako bojalo zloga glasa, kojega uživa u najvećem dijelu svijeta, i uvjeralo me da se ono sâmo najviše borilo za razorenje i uništenje *vrhunaravnoga autoriteta*. Ono mi je priznalo da nije nikada osjetilo strah, osobito za svoju moć, osim jedanput, a to je bilo onda kad je Njegovo Veličanstvo slušalo nekoga propovjednika, koji je bio nešto pametniji nego njegovi drugovi, i koji je povikao s propovjedaonice: »Draga moja braćo! Nemojte zaboraviti nikada, kad budete slušali od koga kako u zvijezde kuje slavu nebesku, da je najuspjelija od prevara Đavla kad vas uvjerava da on uopće ne postoji!«

Uspomena na ovoga slavnoga govornika dovela nas je dakako do razgovora o članovima Akademije i moj me čudni drug uvjeravao da se u mnogo slučajeva nije baš žacao ni da inspirira pero, govor ili svijest sviju ovih profesora i pedagoga, i da je lično prisustvovao, iako nevidljiv, svim sjednicama Akademije.

Ohrabren tolikom dobrotom, upitao sam ga što ima nova kod Boga i je li ga nedavno vidio. On mi je odgovorio profinjenom bezbrižnošću neke izvjesne žalosti: »Mi se pozdravljamo kad se sastajemo, ali kao dva stara plemića, kojima prirođena finoća prekriva, ali ne može da sasvim zaboravi, stare razmirice.«

Vrlo je nevjerojatno da je Njegovo Veličanstvo bilo kada ma kome od običnih smrtnika podijelilo tako dugu audijenciju, pa sam se pobojavao da ne zlorabim njegovu dobrotu. Konačno mi je, kada se prvi trak ružičaste hladne zore zacaklio na prozoru, ovaj slavni gospodin, o kome pjevaju toliki pjesnici i u čiju slavu rade toliki filozofi, a da to i ne znadu, kazao: »Ja hoću da me zadržite u dobroj uspomeni i da se uvjerite da sam Ja, o kome se govori toliko zla, koji puta *dobri đavo*, da se izrazim na vaš vulgarni način. A da vas nekako odštetim za nenadoknadivi gubitak vremena vaše duše, dajem Vam dar koji bi vi već sigurno stekli da vam je sudbina bila sklona; dar koji vam daje moć da umanjujete i svladavate u čitavom svom životu onu čudnu bolest Dosade, koja je uzrokom sviju vaših ostalih bolesti i čitavoga vašega jadnoga razvitka. Nikada nećete ništa zaželjeti, a da Vam ja ne bih pomogao da to ostvarite, vladat ćete ostalim vama ravnim običnim ljudima, bit ćete okruženi slavom i udivljenjem; srebro, zlato, drago kamenje i vilinski dvorovi dolazit će i moliti vas da ih primite, te se kraj toga ništa nećete mučiti da ih stećete. Mijenjat ćete domovinu i prebivališta tako često kako će vam to fantazija savjetovati, opajat ćete se nasladama, bez umora, u divnim krajevima, gdje je uvijek toplo i gdje žene osjećaju isto tako intenzivno kao i cvijeće, — et caetera, et caetera —,»« dodao je, ustavši i oprastajući se sa mnom uz dobri posmijeh.

Da se nisam bojao poniženja pred tako velikim zborom, ja bih se bio najvolio baciti pred noge ovom plemenitom kartašu, da mu zahvalim za njegovu neobičnu darežljivost. Ali kad sam ga ostavio, ulazilo je malo po malo u moje grudi neizlječivo nepovjerenje, i nisam se usudio vjerovati u tako krasnu sreću, pa, kad sam legao da spavam, i kad sam iz nekoga glupoga zaostalog običaja počeo da nešto molim, ponavljao sam u polusnu: »Moj Bože! Moj gospode Bože! Učini da Đavo održi riječ koju mi je zadao!«

Konopac

Edouardu Manetu²⁵

Iluzijâ —, rekao mi je jedan prijatelj, — ima možda isto toliki bezbroj koliko ima odnošaja između ljudi ili odnošaja između ljudi i stvari. I kad iluzijâ nestane, to jest kad počinjemo gledati stanovito biće ili fakat tako kako on postoji izvan nas, onda osjećamo neko čudno čuvstvo, koje je u svojoj složenosti napola žalost za izgubljenim fantomom, a napola ugodno iznenađenje radi novosti, radi realne činjenice.

Ako uopće postoji bilo kakva očita činjenica koja je obična i uvijek slična, i koja je po svojoj naravi takova da se u njoj nemoguće prevariti, onda je to sigurno materinska ljubav. Ženu bez materinske ljubavi isto je tako teško zamisliti kao sunce bez topline, pa nije li onda sasvim pravilno pripisivati toj materinskoj ljubavi uopće sve riječi i sva djela svake matere, u odnosu prema njenom djetetu? Pa ipak hoću da vam ispričam ovu malu crticu, gdje me na čudan način prevarila najnaravnija od svih iluzija.

»Po zanimanju sam slikar, pa moram pažljivo promatrati izražaje lica, fizionomije koje mi slučajno upadnu u oči, i vi svi dobro znate koliko veselje priređuje nama slikarima ova sposobnost koja našim očima otkriva život u mnogo življoj i značajnijoj formi nego što ga vide drugi ljudi. U udaljenoj gradskoj četvrti, gdje stanujem i gdje između kuća još leže travom zarasle poljane, promatrao sam često jedno dijete, čija mi je vatrena i fina fizionomija, između sviju ostalih, odmah upala u oči. To mi je dijete onda nekoliko puta stajalo kao model i ja sam ga prikazao jedanput kao malo ciganče, jedanput kao anđela, a onda opet kao mitološkoga Amora. Dao sam mu da nosi violinu Skitnice, krunu Svjetla i čekić Strasti, pa i baklju Ljubavi. U šaljivosti sam toga derišta našao tako živo veselje da sam jednoga dana zamolio njegove roditelje, koji su bili siromašni ljudi, da mi ga prepuste, obećavši im da ću ga dobro oblačiti, da ću mu davati novaca i da mu neću nametnuti drugih dužnosti nego da čisti moje kistove i da za mene obavlja razne posliće. Kad sam ovo dijete uredio, ono je postalo dražesno, i život koji je provodilo u mojoj kući činio mi se rajem kad bi se sjetilo onoga u očinskoj kući. Ali moram ipak reći da me ovaj mali dobrijan nekoliko puta zabrinuo svojim čudnim krizama prerano zrele žalosti i da je vrlo rano pokazao neumjereni smisao za šećer i likere, tako te sam mu se jednoga dana, kad sam ustanovio da je, unatoč mojih brojnih opomena, opet počinio jednu novu lopovštinu ove vrsti, zagrozio da ću ga poslati natrag k njegovim roditeljima. Iza toga sam izašao i poslovi su me zadržali dosta dugo izvan kuće.

²⁵ Édouard Manet (1832-1883), francuski slikar, prethodnik impresionizma (*Doručak na travi*), vrlo blizak Baudelaireov prijatelj. Događaj opisan u *Konopcu* Manetu se doista zbilo: njegov je sluga, dječak Alexandre koji mu je pozirao za poznatu sliku *Dječak s trešnjama* (1859), nakon što ga je uhvatio u krađi počinio samoubojstvo objesivši se u slikarovom ateljeu, a dječakova je majka htjela prodati komade konopa, jer se konop kojim se neko objesio smatrao amajlijom koja štiti od smrti.

Kakva je bila moja groza i moje začuđenje kad je, čim sam se vratio kući, prvo što sam opazio bio moj mali dobrijan, zlatni suputnik moga života, obješen o ugao jednoga ormara! Njegove su se noge gotovo doticale poda i jedan stolac, koji je on bez sumnje odri- nuo nogom, bio je prevrnut kraj njega. Njegova je glava grčevito visjela prema jednom ramenu, a njegovo ukočeno lice i njegove oči, koje su bile širom rastvorene i sablasno nepomične, činile su mi se u prvi čas još živima. Skidanje nije bilo tako lako kako vi to možete pomisliti. On je već bio vrlo ukočen, a ja sam osjećao neku nerazumljivu odvrat- nost da ga pustim da padne grubo na zemlju. Trebalo je da ga čitavoga uzmem na jednu ruku, a drugom da prerežem konopac. Ali kad sam i to učinio, nije još bilo sve svršeno: mališ se poslužio vrlo tankim konopcem, koji je duboko ušao u meso i sad je trebalo da izvanredno uskim škarama potražim taj konopac, da razriješim uzao na oba kraja i da tako oslobodim vrat jadnika.

Zaboravio sam da vam kažem da sam živo zvao upomoć, ali su mi svi moji susjedi odbili ovu uslugu, jer su dakako ostali vjerni običajima civiliziranih ljudi, koji se nikada, ne znam zbilja zašto, neće miješati u poslove obješenih. Konačno je došao neki liječnik, koji je izjavio da je dječak mrtav već nekoliko sati. Kad smo kasnije kušali da ga svučemo i priredimo za pogreb, bila je ukočenost trupla već tolika da smo, napustivši nadu da pre- gibe na ruci i nozi dovedemo do pomičnosti, morali da mu razderemo i razrežemo odije- lo, da bi uzmogli da mu ga skinemo.

Komesar, kome sam naravno morao da razjasnim čitavi događaj, pogledao me prijekim okom i kazao mi je: »Evo, tako biva kad je čovjek ćorav!« po svojoj prilici po nekoj prasta- roj formuli ili po nekom običaju da zadaje strah, u svakom slučaju, i nedužnima i krivci- ma.

Sad je još samo najteže trebalo da se izvrši, i već sama misao na to zadavala mi je tjeskob- nu travu: trebalo je obavijestiti roditelje. Noge su mi zatajile da me onamo povedu. Ko- načno sam skupio odvažnost. Ali, na moje veliko začuđenje, majka je ostala mirna i nije- dna suza nije skliznula iz okrajka njenoga oka. Ja sam ovu neobičnost pripisivao samo grozi koju je ona morala da podnese i sjetio sam se poznate rečenice: »Najstrašnije su ni- jeme boli.« Otac se zadovoljio da kaže napola glupo, a napola kao u snu: »Na koncu kon- ca to je možda i najbolje! On bi ionako zlo svršio!«

Međutim je truplo bilo položeno na moj divan i ja sam se pomoću jedne služavke trudio oko posljednjih priprava. U taj čas je u moj atelje ušla majka. Htjela je, kako je kazala, da vidi truplo svoga sina. Ja joj zaista nisam mogao zabraniti da se opaja svojom nesrećom i odbiti joj ovu divnu i mračnu utjehu. Onda me zamolila da joj pokažem mjesto gdje se njen sin objesio. »Ah, ne! Gospođo!«, odgovorio sam joj, »to će Vas uzrujati.« I kao neho- tice, moje su se oči okrenule prema smrtnom ormaru i opazio sam s nekim osjećajem zlovolje, u kome je bilo i grozote i srdžbe, da je klin ostao u stijeni ormara zajedno s du- gim okrajkom kobnog konopca. Pobrzao sam da uklonim ove zadnje znakove nesreće, i baš kad sam htio da ih bacim kroz otvoreni prozor, jadna je žena zadržala moju ruku i rekla mi je neodoljivim glasom: »Ah! Gospodine! ostavite mi to! Molim vas! Zaklinjem vas!« Učinilo mi se očito da ju je njen očaj tako potresao da s nježnošću voli sada ono što je poslužilo njenom sinu kao smrtonosno oružje i da to hoće sačuvati kao strašnu i dragu relikviju. — I ona je uzela klin i konopac.

Konačno! Konačno! Sve je obavljeno! Sad mi je preostalo samo da se bacim na posao još življe nego inače, da zbacim pomalo sa sebe ono malo truplo, koje je kao sablast napa- stovalo zavoje moga mozga i čija me prikaza mučila svojim ukočenim velikim očima. Ali sutradan sam dobio čitavi svežanj pisama: jedna su bila od stanara u mojoj kući, druga

od onih iz drugih kuća, jedno s prvoga kata, drugo s drugoga, a ono opet s trećega i tako dalje. Jedna su pisma bila pisana u polušaljivom tonu, koji kao da je imao da prekrije svojim šarenilom prostotu zahtjeva, a druga su bila užasno bestidna i bez ikakve ortografije, ali sva su imala da postignu jedan isti cilj, to jest: da izmame od mene komadić od prokletog i blaženog konopca. Među potpisanima je bilo više žena nego muškaraca, i to sam morao da istaknem, ali vjerujte mi da svi nisu pripadali najnižoj i vulgarnoj klasi. Sačuvao sam ova pisma.

I sada mi je iznenada sinulo u pameti i shvatio sam zašto se majka toliko trudila da mi otme konopac i kakvom se trgovinom mislila utješiti!«

Prozori

Onaj koji gleda napolje kroz otvoreni prozor, ne vidi nikada toliko koliko onaj koji promatra zatvoreni prozor. Nema stvari koja bi bila dublja, mističnija, koja bi davala fantaziji obilniju građu, koja bi bila više mračna, ali ujedno i više svjetla, nego što je prozor koji je osvijetljen svijećom. Sve što možemo da vidimo u sunčanom sjaju uvijek je manje zanimivo od onoga što se događa iza stakla na prozoru. Jer u ovoj mračnoj ili svijetloj sobi, iza prozora, živi život, sanjari život i trpi život.

Tako sam ja preko prostranih krovova opazio neku ženu u godinama, već navorana lica, siromašnu i uvijek nagnutu nad kakav posao, ženu koja nikada nije izlazila iz kuće. Po njenom licu, po njenoj odjeći, po njenim kretnjama, dakle gotovo iz ničega, ja sam si sagradio prošlost ove žene, ili bolje: njenu legendu, i katkada sam je pričao sâm sebi plačući.

Da je to bio siromašni stari muškarac, ja bih si sigurno isto tako sagradio i njegovu priču. I ja polazim spavati, uvjeren da sam s drugima živio i da sam osjećao boli drugih, a ne samo svoje.

Možda ćete mi reći: »Jesi li ti siguran da je ta legenda baš ona istinita i prava?« Što me se tiče ako je realnost drugačija nego sam je ja zamislio, ako mi je ta legenda pomogla do spoznaje i do osjećaja *da ja postojim i što sam?!*

Ogledalo

Ulazi neki ružni čovjek i promatra se u ogledalu. »Zašto se promatrate u ogledalu, kad u njemu vidite samo svoju neukusnu sliku i priliku?«

Strašni mi čovjek odgovara: »Gospodine, po besmrtnim zakonima iz godine 1789. svi ljudi imaju jednaka prava. Ja dakle imam pravo da se gledam u ogledalu, a to da li se ja sâm sebi sviđam ili ne sviđam, to se tiče samo *moje* savjesti!«

Sa stanovišta pristojnosti i dobroga ukusa imao sam bezuslovno *ja* pravo, ali sa stanovišta zakona, on se nije prevario!

Luka

Luka je prekrasno boravište za dušu koja je umorna od životnih borba. Prostranost neba, promjenjiva arhitektonika oblaka, raznolike boje mora, svjetlucanje svjetionika, sve je to neka prizma, koja je kao stvorena da zabavlja oči, a da ih nikad ne umara. Sablasni i visoki oblici lađa, koji, sa svim onim zamršenim pomorskim spravama, plešu na valovima u skladnim njihajima, podržavaju u duši smisao za ritam i ljepotu. A zatim ima ondje i neka osobita vrsta mističnoga i aristokratskoga užitka za onoga koji više ne pozna ni znatiželje, ni ambicije, kad ležeći na terasi ili naslonjen na ogradu nasipa promatra svu onu vrevu, onih koji polaze, i onih koji se vraćaju, onih koji još imaju snažnu volju i osjećaju želju da putuju ili da se obogaćuju.

Slike ljubovca

U jednom boudoiru za muškarce, to jest u jednom salonu za pušenje, koji je pripadao nekoj otmjenoj igračnici, sjedilo je četvero ljudi, koji su pušili i pili. Oni nisu bili zapravo ni stari, ni mladi, ni lijepi, ni ružni, ali bili oni stari ili mladi, imali su onaj značajni i lako zamjetivi izgled veterana užitka, ono nešto neopisivo, onu hladnu i oštru tugaljivost, koja jasno govori: »Mi smo zaista mnogo živjeli i sada već treba da biramo i tražimo ono što bi mogli da ljubimo i cijenimo«.

Jedan je od njih skrenuo razgovor na žene. Bilo bi mudrije da nijedan nije govorio ništa, ali ima i duhovitih ljudi, koji, nakon što su pili, podnose i svakidašnje razgovore. Ostala gospoda u tom slučaju slušaju govornika, kao što se inače sluša plesna glazba.

»Svi ljudi«, rekao je dakle govornik, »trebaju proći Kerubinovo doba:²⁶ to je ono vrijeme kada, po nesretnom savjetu drijada, bez odvratnosti grlimo sve žene, makar one i izgledale kao hrastovo deblo. To je prvi stupanj ljubavi. U drugom stadiju već počinjemo birati. Mogućnost izbora, to je već degeneracija. Ovdje tek dolazimo do toga da odlučno tražimo ljepotu. Ja se, gospodo, mogu pohvaliti da sam već odavno došao u treći klimatski stadij, gdje niti sama ljepota više ne zadovoljava, ako nije začinjena i zaslađena parfemima, kozmetičkim pomagalima, dragocjenim nakitima, et caetera. Priznat ću i to da ja težim koji put i za nekim izvjesnim četvrtim stadijem, koji bi imao značiti potpuni mir. Ali, kroz čitavi svoj život, izuzevši dakako Kerubinovo doba, ja sam bio najskloniji uzbuđenoj razuzdanosti i podražljivoj gluposti kod žena. Kod sviju životinja baš najviše volim tu vrstu naivnosti. A sad sudite sami koliko sam morao pretrpjeti sa svojom zadnjom ljubovcom.

Bila je nezakonito dijete jednog kneza. Lijepa, dakako, pa i zašto bih je konačno uzeo? Ali ona je ovu svoju odliku pokvarila nekom nepristojnom i smušenom ambicijom. To je bila žena koja je uvijek htjela ponašati se kao muškarac. »Vi niste muškarac! Ah! Kad bih ja bila muškarac! Od nas dvojice, ja sam muškarac!« Takovim su nepodnošljivim načinom neprestano govorila ona mala usta, kojima sam želio da samo pjevaju slatko i ljupko. Kad sam joj izrazio svoje udivljenje nad kojom knjigom, pjesmom ili operom, rekla mi je odmah: »Vi možda mislite da je to vrlo snažno? Pa zar si vi uopće možete predstaviti nešto snažno?« i onda je počela dokazivati.

Jednoga lijepoga dana počela je studirati kemiju, i to na taj način da sam ja uvijek između svojih i njenih usana našao kakvo stakleno strašilo kad sam je htio poljubiti. Pa ipak mi se i dalje sviđala ta snažna žena. Ako sam je katkada razdražio kojom gestom, koja je bila nešto suviše ljubavnički nježna, ona se trgnula kao cvijeće, koje se trza od dodira ruke...«

»Kako je to svršilo?« rekao je jedan od ostale trojice. »Nisam znao da ste vi tako neumoran.«

²⁶ *Kerubin* (*Cherubino*) je mladi paž iz Beaumarchaisovog *Figarovog pira* (1781); predstavlja prvo mladenačko buđenje ljubavi.

»Bog me«, nastavi govornik, »izliječio od zla. Jednoga sam dana našao ovu Minervu, koja je toliko težila za idealom, u društvu s mojim slugom i u tako nezgodnom položaju, da sam morao da se diskretno povučem, da ne bi oni morali da pocrvene od stida. Uvečer sam ih otpustio oboje, plativši im ostatak njihovih plaća.«

»Što se mene tiče«, počeo je pričati onaj koji je pređašnjega govornika prekinuo, »ja ne trebam psovati nikoga, već samoga sebe. Sreća mi je došla u goste, a ja je nisam prepoznao. Sudbina mi je u zadnje vrijeme dosudila užitak s jednom ženom, koja je bila najslađa, najblaža i najpožrtvovnija od svijetu stvorova koje sam do sada susreo, uvijek pripravna da me zadovolji i bez velikoga oduševljavanja.«

»Da, hoću, vrlo rado! Samo kad je to vama ugodno!« odgovarala je obično.

– Kad bi vi sada počeli lupati šakama po ovom zidu ili divanu, izbili bi iz njih više uzdaha nego što su ih iz grudi moje ljubovce izbili i najbrutalniji izljevi moje ljubavi. Nakon godine dana zajedničkoga života, ona me uvjerala da nikada nije osjetila uživanja. Meni je taj dvoboj s nejednakim snagama postao odvratn, i nato se ta divna žena udala. Kasnije sam je nekim čudnim slučajem opet sastao i ona mi je rekla, pokazujući mi šestero svoje lijepe djece: »Eto vidite, dragi prijatelju, a udata gospođa je ostala isto takova *djeвица* kakova je bila dok je bila vašom ljubovcom«. Ta se žena nije upravo ništa promijenila. Kadikad žalim za njom: trebao sam se njome oženiti!

Ostala gospođa pogledala su se značajno i nasmiješila su se, a onda je počeo treći, na kojem je sada bio red:

»Gospodo, ja sam upoznao naslade koje vi možda niste doživjeli. Hoću govoriti o komičnoj strani ljubavi, koja možda zato ipak ne isključuje udivljenje. Ja sam u većoj mjeri osjećao udivljenje prema svojoj zadnjoj ljubovci, nego što ste vi prema svojim ljubav ili mržnju. I čitavi svijet divio se mojoj ljubovci isto tako kao i ja. Kad bismo ušli u koji restoran, svatko je već iza nekoliko minuta zaboravio jesti i promatrao ju je bez prestanka. Pa čak i sami konobari i dama na blagajni zaboravili su na svoje dužnosti; tako ih je osvojila neka prelazna ekstaza. Ukratko: ja sam neko vrijeme živio u društvu jednoga živoga *fenomena*. Ona je jela, glodala, žvakala, uništavala i gutala s najbezbrižnijim izrazom lica koji može postojati. Ona me dosta dugo podržavala u ekstazi srđžbe. Ali ona je i znala da na neki slatki, sanjarski, engleski i romantični način kaže: »Ja sam gladna!« Te je riječi ponavljala dan i noć, pokazujući pri tom najljepše zube na svijetu, koji bi sigurno i vas razblažili i nasmijali. Mogao sam zaslužiti čitavi imetak da sam je pokazivao po sajmovima kao *proždrljivu neman*. Hranio sam je dobro, a ipak me ostavila... Otišla je s nekim trgovcem živežnih namirnica, zar ne?... Da, tako nešto slično: on je bio neki činovnik kod intendature, koji je s nekoliko udaraca štapom sigurno uspio ukrotiti ovo jadno dijete i naučiti ga vojničkoj razboritosti. Tako sam barem pretpostavljao.«

»A ja sam«, rekao je četvrti, »pretrpio paklenske muke upravo po protivnom od onoga što se obično predbacuje egoističnim ženskim stvorovima. Nalazim da ste vi maljušni i od sreće razmaženi smrtnici, kad se bojite nedostataka vaših ljubovca!«

To je u vrlo ozbiljnom tonu rekao čovjek koji je izgledao sladak i solidan, sa svojom gotovo svećeničkom fizionomijom, kojoj na nesreću nisu pristajale samo male sive i oštre oči, koje su govorile: »Ja hoću!« ili: »Tako mora biti!« ili »Ja nikad ne opraštam!«

»Da ste se vi, prijatelju G..., kao i vi K..., i J..., koje poznajem kao meke i površne, svezali s izvjesnom ženom koju sam ja upoznao, vi bi ili pobjegli od nje, ili bi danas bili već mrtvi. Ja sam, kako vidite, još živ. Predstavite si biće koje se nikada ne vara u prosuđivanju i proračunavanju osjećaja, predstavite si mirni bolni karakter, uvjerljivost bez komedije i oduševljavanja, nježnost bez slabosti, energiju bez žestine. Priča moje ljubavi slična je

putovanju prema neodređenom cilju po nekoj kao ogledalo čistoj i glatkoj površini, koja je vrtoglavo jednolika, i koja neprestano odražuje sve moje osjećaje i sva moja djela upravo ironičkom točnošću moje vlastite savjesti, tako te si ja ne bih mogao nikada dozvoliti da počinim koje nerazborito djelo ili da me zahvati koji neobičniji osjećaj, a da smjesta ne opazim kako se to reflektira nijemim oponašanjem u mom neodjeljivom spektru, u Njoj! Ljubav mi se činila kao neko skrbništvo. Koliko me puta ona zapriječila da počinim koju šalu, koju bih tako rado počinio! Koliko sam samo starih dugova onda isplatio, a sada to žalim! Ona mi je otela sve povlastice koje sam s užitkom mogao iskoristiti, svojom prirođenom lakomislenošću. Ona je nekim hladnim i neslomivim imperativom podrezala krila svim mojim hirovima. A da stvar bude još strašnija, ona nije tražila ni zahvalnosti za to, kad je opasnost prošla. Koliko sam se puta morao suzdržati da joj ne skočim za vrat i ne viknem: »Budi nesavršena, nesretnice, da te konačno mogu ljubiti bez uznemirivanja i bez srdžbe!« Nekoliko sam je godina obožavao, dok mi je u srcu kipjela mržnja. Konačno ipak nisam umro ja!«

»Ah!« rekli su ostali, »ona je dakle umrla?«

»Da! Tako se to nije moglo nastaviti. Ljubav je za mene postala strašni i mučni sablasni san. Pobjediti ili umrijeti, kako kaže grčki mudrac u *Politici*,²⁷ to je bila alternativa, koju mi je postavila sudbina! Jedne večeri, u nekoj šumi..... kraj jezera..... iza tugaljive šetnje, kad su njene oči odrazivale nježnost neba i kad je moje srce zadrhtalo od paklenske namisli.....«

»Što?!«

»Kako?!«

»Što hoćete reći?!«

»Bilo je neizbježno. Ja nemam srca da udarim, ispsujem ili otpustim svoga slugu, ako je lopov. Ali ovaj čin treba da se razjašnjuje s grozom koju mi je zadavala ta žena, i ja sam morao da je se riješim na jedan način koji nije smio da ubije moje štovanje prema njoj. Kako bih inače prekinuo s njome, kad je bila savršena?«

Tri ostala druga promatrali su posljednjega govornika s nekim praznim i gotovo glupavim izražajem u očima, kao da hine nerazumijevanje i kao da su ujedno uvjereni da se, što se njih tiče, ne bi osjećali sposobnima za tako odlučan čin, premda im ga je njihov drug dosta jasno obrazložio.

Onda su naručili nove boce šampanjca, da ubiju vrijeme, koje čini život tako teškim, i da požure život, koji teče tako polagano.

²⁷ Aristotel.

Otmjeni strijelac

A kad su kola prošla kroz šumu, on ih je zaustavio u blizini neke streljane, govoreći da bi mu bilo ugodno da, opalivši nekoliko hitaca, *ubije* Vrijeme.

Nije li najjednostavniji i najnaravniji posao svakoga da ubija ovu neman? I on je otmjenim pokretom ponudio ruku svojoj miloj, dražesnoj i u duši tako zloj ljubovci, toj tajinstvenoj ženici, kojoj ima da zahvali toliko naslada, toliko boli, a možda i dobar dio svoga genijaliteta.

Nekoliko je hitaca udarilo daleko od mete, jedno se tane čak zabilo u strop, pa kad je onaj zlatni mali stvor kraj njega počeo da se smije, rugajući se nespretnosti svoga dragana, on se grubo okrenuo prema njoj i rekao joj je: »Pogledajte onu lutku, tamo dolje, na desno, onu koja tako uzdiže nos i kojoj je izražaj lica tako srdit. Dobro! A sad, moj anđele: *ja si predstavljam da ste to Vi!*« Zatvorio je oči i odapeo. Hitac je upravo savršeno odbio lutkinu glavu.

Onda se on poklonio pred svojom milom, dražesnom i u duši tako zlom ljubovcom, pred svojom suđenom i nemilosrdnom Muzom, i rekao je, ljubeći joj s poštovanjem ruku: »Ah! dragi moj anđele, kako da Vam zahvalim za svoju spretnost!?«

Juha i oblaci

Moja luckasta mala ljubovca sastala se sa mnom kod večere i ja sam kroz otvoreni prozor blagovaonice promatrao promjenjive arhitektonske slike koje Bog riše u dimu, divne zgrade od nevinih parâ koje se iz dimnjaka dižu uvis. I ja sam si, promatrajući to, rekao: »Sve su ove utvare fantazije gotovo tako lijepe kao oči moje ljubovce, male, luckaste, čudne curice sa zelenim očima!«

Ali u taj sam čas osjetio na leđima strašni udarac šakom i čuo sam hrapavi i dražesni glasić, histerični glasić, koji kao da je bio nešto promukao od šampanjca. Čuo sam glasić svoje slatke, male ljubovce, koja se na me otresla: »Prihvatite se radije juhe, vi glupavi trgovče oblaka!«

Gospođica Bistouri²⁸

Kad sam stigao na kraj predgrađa, tamo gdje počinju već plinske svjetiljke, osjetio sam jednu ruku koja je nježno milovala moju i začuo sam glas koji mi je govorio u uho: »Vi ste liječnik, zar ne, gospodine?«

Pogledao sam je. Bila je to visoka djevojka, dosta jaka, s velikim očima, nešto malo naličena, s kosom koja je lepršala na vjetru zajedno s vrpcom maloga šeširića.

»Ne, ja nisam liječnik. Dopustite da prođem.«

»Ah! Da! Vi ste liječnik. Ja to vidim. Dođite k meni. Vi ćete biti vrlo zadovoljni sa mnom. Dođite!«

»Dobro, ja ću vas posjetiti, ali kasnije, *iza liječnika*. Do đavla!«

»Ah, ah!« rekla je ona još uvijek obješena o moju ruku i uz razuzdani smijeh. »Vi ste liječnik, koji se pretvara, da, ja sam poznavala više njih koji su bili kao i vi. Dođite!«

Ja strastveno volim tajnovitost, jer se uvijek nadam da ću je kasnije sâm sebi razjasniti. Dao sam se dakle povesti u stan ove moje pratilice, ili bolje: ove nepredviđene zagonetke.

Izostavljam opisivanje njene jadne sobe, jer to možete čitati u djelima nekolicine starih francuskih pjesnika, koji su dobro poznati. Samo je, a to Régnier²⁹ nije spomenuo, na zidu visjelo nekoliko portreta slavnih liječnika.

Pa kako me samo razmazila! Topla peć, ugrijano vino, cigare – i nudeći mi sve ove dobre stvari, dok je sama pripaljivala cigaru, rekla mi je ova zgodna kreatura: »Ponašajte se, prijatelju, kao da ste kod kuće i ne dajte se u ničem smetati. To će vas sjetiti bolnice i lijepih dana mladosti. – Ah! Gle! Kako ste došli do ovih prosijedih kosa? Vi ste izgledali drugačije i nije tome davno što ste bili kao interni u L....! Sjećam se da ste vi uvijek pomagali kod teških operacija. Dakle sam ipak našla čovjeka koji voli rezati, krojiti i sjeći! Ta vi ste starom primarijusu dodavali instrumente, konac i spužve. I kad je operacija bila svršena, onda je starac rekao živahno, pogledavši na sat: – Pet minuta, gospodo! – Oh! Ja zalazim svakamo. I ja dobro poznam tu gospodu.«

Nekoliko minuta kasnije nastavila je ona svoju himnu nagovorivši me opet: »Zar ne da si ti liječnik, zlato moje?«

Iza ovog nerazumljivog ponovnog uvjeravanja skočio sam na noge i povikao bijesno: »Ne!«

»Dakle kirurg?«

»Ne! Ne! Nisam! Ali volio bih da jesam, jer bih ti onda odrezao glavu!«

»Čekaj!« nastavila je ona, »ti ćeš vidjeti!«

²⁸ *bistouri* (franc.) – kirurški alat, sličan nožu ili skalpelu.

²⁹ *Mathurin Régnier* (1573-1613), francuski renesansni pjesnik, jedan od najvećih satiričara.

I izvukla je iz ormara čitavu hrpu papira, sve samih portreta znamenitih liječnika ovoga stoljeća, hrpu litografija Maurina,³⁰ koje su kroz mnogo godina ležale naslagane pred dućančićima na Quai Voltaireu.³¹

»Evo! Ti ovo prepoznaješ?«

»Da! To je X...! Ime je doduše dole označeno, ali ja ga poznam osobno.«

»Da! To sam znala! Evo Z...a! To je onaj koji je na svom predavanju rekao govoreći o X...u: — Ona neman, kome se već na licu pozna zloća njegove duše! — A sve to jer se onaj drugi nije s njime slagao u nekoj znanstvenoj raspravi! Kako smo se u ono vrijeme u školi tome smijali! Ne sjećaš li se? — Ha! Eto i K.....! To je onaj koji je predao sudu pobunjenike koji su bili na liječenju u njegovoj bolnici. Bilo je to u vrijeme pobune.³² Kako je bilo moguće da je čovjek koji je bio tako velik i lijep u srcu, osjetio maljušni strah? A eto i W...a! To je bio onaj poznati i sjajni engleski liječnik. Sastala sam ga na putu u Pariz. On izgleda posve kao žena, zar ne?«

A kad sam ja počeo da pregledavam neki zamot koji je ležao na malom okruglom stoliću, ona mi je rekla: »Čekaj malo, ovi ovdje, to su interni, a u onom drugom zamotu su eksterni!« Zatim je u obliku lepeze poredala silnu množinu fotografija, koje su prikazivale mnogo mlađe ljude od onih znamenitih liječnika.

»Kad se opet sastanemo, ti ćeš mi dati svoju sliku, zar ne, dragane moj?«

»Ali«, rekao sam ja, misleći pri tom i na onu ideju koja mene neprestano progoni, kao što nju medicina, »zašto ti misliš da sam ja liječnik?«

»Jer si ti tako uljudan i dobar prema ženama!«

»Čudnovate li logike!« rekao sam u sebi.

»Oh! Ja se u tome rijetko kada varam, jer sam već upoznala mnogo ovakvih. Ja tako volim tu gospodu liječnike i ja ih posjećujem, premda nisam bolesna, samo da ih vidim. Ima ih koji mi kažu hladno: »Vi uopće niste bolesni!« Ali ima i takovih koji me shvaćaju, jer znadu čitati promjene moga lica.«

»A kad te ne shvate?«

»Ali — —! Budući da sam ih uznemirila *bez potrebe*, to im onda ostavljam po deset franaka na kaminu. Ovi su ljudi tako dobri i nježni! Ja sam u bolnici »K Milosrđu« otkrila nekoga maloga, koji studira internu medicinu, koji je lijep kao anđeo i koji ima manire! Ah! I kako samo radi taj jadni dječak! Njegovi su mi drugovi rekli da je ostao bez soua, jer su mu roditelji siromašni i ne mogu mu ništa slati. To me ohrabrilo. Ja sam konačno dosta lijepa, iako nisam baš tako mlada. Rekla sam mu: »Dođi često k meni! Dođi vrlo često! I sa mnom ne treba da ti je neugodno, ja ne želim novaca.« Ali ti ćeš svakako shvatiti da sam mu to rekla obilazeći i na sve moguće načine, a ne ovako sasvim iznenada, kao šakom u oči. Ja sam se naime tako bojala da ga ne ponizim, to zlatno dijete! Da! I vjeruješ li mi da nije bilo te želje, makar ona bila i najluđa, koju mu ja ne bih mogla povjeriti?! Jednoć sam zaželjela da me posjeti sa svojim kovčegom za instrumente i u svome bijelom haljetku, na kojem je sigurno još malo krvi od operacije!«

³⁰ *Nicholas-Eustache Maurin* (1799-1850), francuski litograf, autor serije litografija poznatih suvremenika, uključujući i liječnike.

³¹ Obala rijeke Seine u Parizu, na lijevoj obali nasuprot Louvrea, poznata po staretinarnicama i antikvarijatima, te *bukinistima*, uličnim prodavačima starih knjiga.

³² Misli se na revoluciju 1848. godine.

Ona je to rekla takovom iskrenom bezazlenošću, kao što profinjeni čovjek kaže glumici koju voli: »Ja bih htio da vas vidim u kostimu koji nosite u onoj divnoj ulozi koju ste kreirali.«

Ja sam je, promislivši dobro, zapitao: »Možeš li se ti sjetiti u koje doba i kojom prilikom se u tebi rodila ova čudna strast?«

Ona dugo nije razumjela moje pitanje. Konačno mi je odgovorila s izrazom velike žalosti u licu i, koliko se sjećam, okrenuvši od mene oči: »Ne znam... ne sjećam se.«

Kakvih li sve čudnovatih stvari može čovjek naći u Velegradu, *kad zna da šće i da promatra?! Život je pun bezazlenih čudesa.*

Gospodine, Bože moj, Ti, koji si stvorio nebo i zemlju, Ti, koji si Gospodar Svijeta, Ti, koji si začetnik Zakona i Slobode, Ti, koji upravljaš svime, Ti, koji sudiš i opraštaš, Ti, u čijoj su vlasti svi povodi i uzroci, Ti, koji si možda u moju pamet uštrcao stravu gađenja, da uništiš moje osjećajno blago, kao liječnik koji kuša ozdraviti bolesnika injekcijom; Gospodine, smiluj se, smiluj se luđacima i luđakinjama! Stvoritelju! Zar mogu i u očima onih postojati čudesa koji znadu zašto ona postoje, kako *ona nastaju* i na koji ih se način već u zametku može ugušiti!?

Udri po siromasima!

Kroz petnaest dana zatvorio sam se u svoju sobu i opkolio sam se knjigama po ukusu onoga vremena (bilo je to prije šesnaest ili sedamnaest godina), knjigama koje su radile o umijeću kako da se svi narodi i ljudi učine sretnima, mudrima i bogatima u roku od dvadeset i četiri sata. Probavio sam dakle, – hoću da kažem progutao, – sve one mučnim radom skrpane rasprave sviju zagovaratelja općega dobra, – i djela onih koji predlažu svima siromasima da se prodadu u roblje, i onih koji nas uvjeravaju da su svi siromasi kraljevi koji su izgubili prijestô. Nikoga ne može dakle začuditi da sam dospio u neko duševno stanje koje je blizu potpunoj smušenosti ili savršenoj gluposti.

Činilo mi se samo da sam duboko na dnu svoga uma osjetio mračnu klicu jedne misli, koja je bila daleko viša nego sve formule dobre žene, čiju sam mudru knjigu upravo prolistao. Ali to je bila samo misao o misli, dakle nešto neizmjereno neodređeno.

Izašao sam iz kuće veoma žedan. Jer sa strastvenim čitanjem zlih knjiga raste u upravnoj proporciji i želja za svježim uzduhom i pićem koje osvježuje. Kad sam htio ući u jednu krčmu, neki je prosjak prema meni pružio šešir, s jednim od onih nezaboravnih pogleda koji bi potresli prijestolima kad bi duh postao jači od materije i kad bi prema tome čvrsta volja i intenzivni pogled magnetizera³³ mogli da u tren oka sazriju nezrelo grožđe.

Ali najednom sam začuo jedan glas koji mi je šaptao u uho, glas koji sam dobro prepoznao. Bio je to glas moga Anđela Čuvara, ili glas kojega Dobroga Demona, koji me svuda prati. Kad je Sokrat imao svoga Anđela Čuvara, zašto ga ne bih imao i ja, i zašto da me ne zadesi čast koja je usrećila Sokrata, čast dobijem svoju svjedodžbu s iskazom da sam luđak, svjedodžbu koju bi mi potpisali suptilni Lélut i premudri Baillarger?!³⁴

Između Sokratovoga Demona i moga razlika je u tome što je Sokratov očitovao svoju aktivnost samo time što je Sokrata branio, odvrćao i zaprečivao mu pojedine stvari, a moj se svima silama trudi da me savjetuje, potiče i da mi zapovijeda. Jadni Sokrat imao je samo Demona Negacije, a moj je Demon Afirmacije, živa akcija i buntovni duh.

Taj mi je dakle glas šaputao ovo:

»Samo je onaj drugome ravan tko znade da to djelima dokaže; i samo je onaj vrijedan slobode koji sâm znade da je steče.«

Odmah sam skočio na onoga prosjaka. Već prvim udarcem ranio sam mu oko, koje je za sekundu oteklo kao lopta. Zamahnuo sam stisnutom šakom, da mu izbijem dva zuba, ali, kako se nisam osjećao dosta jakim da na mjestu dotučem ovoga starca, jer sam od naravi slabih mišica, a šakanju sam premalo vješt, to sam ga jednom rukom pograbio za

³³ *magnetizer* (franc. *magnetiseur*) – stariji naziv za hipnotizera; u 19. stoljeću zbilja su se provodili pokusi kojima se pokušavalo ubrzati dozrijevanje voća pomoću hipnoze.

³⁴ *Louis-François Lélut* (1804–1877) i *Jules-Gabriel-François Baillarger* (1809–1890), poznati ondašnji liječnici psihijatri, koji su dokazivali tezu da je Sokrat bio mentalno bolestan zbog njegove tvrdnje da je čuo unutrašnji glas koji ga savjetuje i upozorava, a kojega naziva *demon*. Lélut je autor knjige *Démon de Socrate*.

ovratnik odijela, a drugom za vrat i počeo sam da nemilo lupam njegovom glavom o zid. Moram priznati da sam za svaku sigurnost prije dobro pogledao nije li tkogod u blizini, i da sam se uvjerio da se nalazim u vrlo opustjelom kraju, tako da sam na daleko i široko izvan dohvata policije.

Kad sam ga onda svom silom udario nogom u leđa, da mu slomim hrptenjaču, bacio sam slabašnoga šezdesetgodišnjega starca o zemlju, oboružao sam se velikim kolcem, koji je nedaleko podupirao neko drvo, i počeo sam silnom snagom lupati po kuharima, koji su upravo ovuda naišli i spremali se da smekšaju neki biftek.

Ali najednoć, – bože mili, čuda velikoga! Gdje si, jadni filozofe, da sad dokažeš svoje nepobitne teorije?!? – opazio sam da se ona prastara trupina okrenula, da se uspravila energijom kojoj se nisam mogao nikako nadati od ovoga staroga stroja, koji je bio već tako neobično raskliman, i osjetio sam kako se taj slomljeni zlotvor, uprijevši u mene pogled pun mržnje, koji me pogodio kao *dobar znak*, bacio na mene, ranio me na obim očima, izbio mi četiri zuba i izlupao me istim onim kolcem na mrtvo ime. Ja sam mu svojim energičnim načinom liječenja vratio bijes i – – – život!

Iza toga sam mu znakovima ruku i nogu pokazao da smatram diskusiju završenom i, dižući se sa zemlje, rekao sam zadovoljstvom sofista škole Stoa Poikile³⁵: »Gospodine, *mi smo jedan drugome ravni!* Dozvolite da s Vama podijelim sav svoj novac i sjećajte se, ako ste zaista čovjekoljubiv, da na svakoga od svoje ljudske braće, kadgod bude od Vas tražio milostinju, treba da primijenite ovu teoriju, koju sam ja *bolno* imao čast da iskušam na Vašim leđima.«

On mi se zakleo da je shvatio moju teoriju i da će poslušati moje savjete.

³⁵ *Stoa Poikile* (grč.), Oslikani trijem ili Trijem Peisijanakta, trijem sa sjeverne strane Agore u Ateni; mjesto na kojemu je filozof Zenon poučavao stoicizam, po čemu je ta filozofska škola dobila ime.

Dobri psi

Gospodinu Josephu Stevensu³⁶

Baš se nikada nisam zastidio radi svoga obožavanja Buffona,³⁷ pa čak ni pred mladim spisateljima svoga stoljeća, ali danas ne mogu pozvati dušu ovoga slikara raskošne prirode da mi pomogne. Ne.

Mnogo radije ću se obratiti na Sternea³⁸ i reći ću mu: »Sidi s neba, ili se popni k meni s nebeskih poljana, da me nadahneš da slavim dobre pse, jadne pse, i da im ispevam pjesmu koja će biti dostojna Tebe, tugaljivi i neusporedivi šaljivdžijo! Vrati nam se na svoje ljubimcu-magarcu, na onoj slavnoj životinji koja će te u očima budućih vjekova neprestano i svuda pratiti. Ali pripazi osobito na to da ne zaboraviš da tome magarcu obješiš nježno među usne njegov besmrtni – makaron!«³⁹

Dole s akademskom Muzom! Neću imati posla s ovom starom tjesnogrudnom ženom! Ja dozivam svoju širokogrudnu intimnu živahnu Muzu, da mi pomogne da pjevam o dobrim psima, o siromašnim psima, o prljavim psima, koje svatko izbjegava kao da su zaraženi kugom ili najnižom blatnom bijedom, osim siromaha, koje oni obično svuda prate, i pjesnika, koji ih gledaju bratskim okom.

Ja prezirem one uglađene pse, one dosadne četveronožne životinje, kao što su danski psi, svileni pinčevi, male crne doge ili oni kojima se služi policija, koji su tako očarani svojom vlastitom ljepotom da se indiskretno šeću među nogama svakome tko je došao u posjete, kao da su uvjereni da su neodoljivi, koji su nemirni kao djeca, glupi kao mlade žene iz boljega društva, a često i nespretno šaljivi i bezobrazni kao služinčad. Osobito mi se gade one male zmije s četiri šapice, koje se uvijek tresu od zime i nikad ne rade ništa, oni sitni talijanski hrtovi, koji u svojoj pjegavoj njušci nemaju čak ni dovoljno njuha da slijede trag kojega od prijatelja, a u svojoj plosnatoj glavi ni toliko inteligencije da igraju domino!

Otale sa svim tim nesnosnim parazitima! Neka se zavuku u svoje svilene i meke naslonjače!

Ja pjevam o prljavim psima, o jadnim psima, o beskućnim psima, o psima koji se uvijek skiću, o psima koji su slični komedijašima, koji se potucaju od sajma do sajma, o psima

³⁶ *Joseph Stevens* (1816-1892), belgijski slikar i grafičar, boem; poznat po prikazima životinja, osobito pasa, zbog čega mu je njegov prijatelj Baudelaire posvetio *Dobre pse*. Njegova je slika *L'Intérieur du saltimbanque* inspirirala ovu pjesmu.

³⁷ *Georges-Louis Leclerc, Comte de Buffon* (1707-1788), francuski akademik, prirodoslovac, matematičar, fizičar i enciklopedist, autor obimnog i utjecajnog djela *Histoire naturelle*, te rasprave o stilistici *Discours sur le style*.

³⁸ *Lawrence Sterne* (1713-1768), engleski humoristički romanopisac (*Sentimentalno putovanje, Tristan Shandy*).

³⁹ Referenca na jednu epizodu iz Sterneovog romana *Tristram Shandy* (1760), u kojoj protagonist romana nahrani magarca makaronima.

kojima je kao siromasima, ciganima i kojekakvim čarobnjacima, instinkt izoštren i profinjnjen od nevolje, ove najbolje majke i prave zaštitnice sviju inteligenata!

Ja pjevam o nevoljnim psima, bilo to o onima koji su samotni u svome lutanju po kišovitoj kaljuži neizmernih velegrada, bilo to o onima koji su predložili osamljenom čovjeku, promatrajući ga nemirnim i pametnim očima: »Uzmi me sa sobom i mi ćemo možda, spojivši svoje dvije nesreće, stvoriti neku vrst sreće!«

»Kuda se sve skiću psi?« upitao je jednoć Nestor Roqueplan⁴⁰ u jednom besmrtnom feljtonu, na koji je on sigurno već zaboravio, no koga se ja, a možda i Sainte-Beuve,⁴¹ dobro sjećamo.

I vi, nepažljivi gospodine, možete još pitati, kuda se skiću psi?! Oni idu za svojim poslom. Održavaju poslovne sastanke, a isto tako i ljubavne. Odilaze, dolaze, skakuću i prolaze ispod kočija, kroz maglu, kroz snijeg, kroz blato, kroz paklensku žegu, kroz vlažnu kišu, jer ih gone buhe, putena strast, nevolja i glad, ili dužnost. Jedni od njih, kao i mi, ustaju rano u jutro, pa onda polaze da traže kako će preživjeti, a drugi opet trče naokolo uživajući bezbrižno. Ima ih koji spavaju u kakvoj razvaljenoj kući predgrađa i koji svaki dan u određeno vrijeme dolaze da traže kraljevske darove ostataka od jela pred neku kuhinju kod Palais-Royala; a ima ih opet koji u hrpama prevaljuju i više od pet milja, da podijele slatke zalogaje koje im je priredilo milosrđe kakvih šezdesetgodišnjih usidjelica, koje u svome još slobodnom srcu nalaze mjesta i za životinje, jer ih glupavi muškarci više neće ni da pogledaju.

Neki od njih, s kovrčavom crnačkom dlakom, ostavljaju, zalučeni od ljubavi, na izvjesne dane svoje kuće, da dođu u grad i da skakuću po koji sat oko kakve lijepe kuje, koja je nešto malo nemarna u odijevanju, ali vjerna i zahvalna.

I svi su oni vrlo točni, bez zapisaka, bez bilježnica i bez lisnica.

Poznajete li vi lijenu Belgiju i jeste li se, kao ja, divili svim onim snažnim psima koji su upregnuti za kola mesara, mljekarica ili pekara, i koji svojim pobjedničkim lajanjem svjedoče da ih živo raduje što su dostigli već i to da se natječu u poslu s konjima?

A evo ja znam i za dvojicu pása koji pripadaju još kulturnijoj vrsti! Dopustite mi da vas uvedem u sobu jednoga sajamskoga komedijaša, koji je slučajno izašao u šetnju. Krevet od bojadisanoga drva, prozori bez zastora, pokidana i prljava pokrivala, dva slamnata stolca, željezna peć, dva ili tri razbita instrumenta. Ah! Žalostan je taj namještaj! Ali pogledajte, molim, ona dva pametna stvora, ona dva psa, koji su obučeni u blistave i isprugane haljine, počesljani kao trubaduri ili vojnici i koji pažljivošću vještica čuvaju ono *bezimeno djelo*⁴² koje se pomalo kuha na peći, u loncu iz kojega strši duga žlica, i naznačuje, kao oni stupovi skela kod gradnje kuća, da će posao biti skoro gotov.

Nije li opravdano i razumljivo da za svoje zvanje tako oduševljeni komedijaši, kao što su ovi psi, ne polaze na put bez da su prije okrijepili svoj želudac jakom i solidnom čorbom? I nećete li oprostiti ovim jadnim đavlina, koji svakoga dana moraju da svladavaju rav-

⁴⁰ Nestor Roqueplan (1804-1870), kazališni upravitelj, novinar i kritičar, urednik dnevnog lista *Figaro*; navedeni feljton nije poznat.

⁴¹ Charles Augustin Sainte-Beuve (1804-1869), francuski lirski pjesnik, najutjecajniji francuski književni kritičar i esejist svoga doba; Baudelaireov prijatelj.

⁴² Aluzija na Shakespeareovog *Macbetha*, IV., I: Macbeth: "What is't you do"? Vještice: "A deed without a name"; Macbeth se obraća trima vješticama koje u kotlu spremaju čarobni napitak od grotesknih sastojaka.

nodušnost publike i nepravednost svoga direktora, koji sigurno dobro živi i jede sâm više čorbe nego četiri ovakva jadna glumca zajedno, nećete li im oprostiti ako pokažu malo smisla i za tjelesne užitke?

Koliko puta sam promatrao, nasmijan i raznježen, sve ove četveronožne filozofe, ove pokorne robove, koji su uvijek pripravnici na uslugu i koji su tako odani, a koje bi republikanski rječnik mogao isto tako nazvati *zaslužnim građanima*, kad bi republika, koja je previše zabrinuta za sreću ljudi, imala vremena da se stara i o častima pâsa!

Više sam puta razmišljajući došao do zaključka da možda ipak (tko zna?) ima negdje specijalni raj za pse, gdje i oni primaju nagradu za svoju veliku odvažnost, svoju ustrpljivost i za svoj rad, da ima neki raj za jadne pse, za prljave pse, za samotne pse. Swedenborg⁴³ nas živo uvjerava da Turci dolaze u svoj zasebni raj, a Holandezi, opet, u svoj zasebni!

Pastiri u Vergilija i Teokrita⁴⁴ dobivali su kao nagradu za svoje raznolike pjesme komad dobrog sira, frulu koju je izradio najbolji majstor, i mlijekom obilnu kozu. A pjesnik koji je pjevao o jadnim psima dobio je kao nagradu za to krasan prsluk, raskošne, samo nešto malo izbljedjele boje, koja sjeća na jesenje sunce, na ljepotu zrelih žena i na ljeto oko dana sv. Martina!

Nijedan od onih koji su bili prisutni u taverni ulice Villa-Hermosa neće zaboraviti u kakvom je oduševljenju slikar svukao svoj prsluk da ga daruje pjesniku,⁴⁵ jer je tako dobro shvatio koliko je ljepote i poštenja bilo u tome što je pjesnik proslavio baš jadne pse.

Tako je jedan divni talijanski samovladar u ono blaženo vrijeme ponudio božanskom Pietru Aretinu⁴⁶ da, kao zamjenu za koji dragocjeni sonet ili koju bizarnu satiru, bira između jednoga bodeža koji je bio ukrašen dragim kamenjem, i jedne krasne svećane haljine.

I svaki put kad pjesnik oblači slikarev prsluk, onda ga nešto sili da misli na dobre pse, na filozofske pse, na ljeto oko dana sv. Martina i na ljepotu zrelih žena.

⁴³ Emanuel Swedenborg (1688-1772), švedski filozof, mistik.

⁴⁴ Teokrit (3. st. pr. Kr.), starogrčki pjesnik iz Sirakuze na Siciliji, autor pastirskih pjesama i utemeljitelj pastorale i idila, u kojima slavi prirodu i jednostavni život.

⁴⁵ Engleska krčma u navedenoj ulici u Bruxellesu, zvala se *Horton's Prince of Wales*. Popularno okupljalište umjetnika. Slikar Joseph Stevens zaista je tamo darovao Baudelaireu svoj prsluk.

⁴⁶ Pietro Aretino (1492-1556), talijanski pjesnik, dramatičar i slikar, satiričar, jedan od prvih autora pornografije u europskoj književnosti. Baudelaire mu se divio.

Epilog

U srcu smiren popeh se na brijeg,
odakle vidjeh sav prostrani grad,
bolnice jadne, brloge vučje,
tamnice, paklove, čistilišta;

sve to u silnom, raskošnom cvâtu.
Dobro znaš, Đavle, bijednika oče,
ja ne odoh tamo da prolijevam
suze, što pomoć' nikome neće!

Skitnici starom, kad ljubovcu nađe
pređašnju svoju, sličan sam bio
tada, kad Pariz paklenskim čarom
mladost mi vrati opojnu opet.

Jer i kad spavaš u jutro rano
prehlađen, mračan, težak i tmuran,
i kad se kočiš između finih
oblaka zlatnih večernjeg slavlja,

uvijek Te ljubim, bestidni grade
Lopovi, baš ko i bludnice, često
pružaju nama naslade, koje
obični ljudi shvatit ne mogu!

Rječnik

boudoir (franc.) – budoar, mala, elegantno ukrašena ženska odaja u stanu

confiteor (lat.) – *Ispovijedam se*, pokajna molitva iz liturgije; ispovijest

drijada (grč.) – u grčkoj mitologiji šumska nimfa, gorska vila

fandango (španj.) – živahni španjolski ples podrijetlom iz Andaluzije, pleše se u paru

Himera – mitološko čudovište, pustinjaška neman iz Licije, biće sa zmijskim repom, tijelom kože i glavom lava koja riga vatru; u prenesenom značenju: priviđenje, iluzija, tlapnja ili opsesija

izgled – pogled

karafa (tal.) – trbušasta boca, staklenka
komesar (lat.) – u Francuskoj viši policijski službenik (*commissaire*)

mošak – mošus, vrsta tvari koja se koristi u izradi parfema, dobiva se od žlijezde jedne vrste jelena

Ondina (ili *Undina*) – biće iz germanske mitologije i pučke predaje, vodena vila koja stječe ljudsku dušu jedino udajom za čovjeka

paoma – palma

parijski – pridjev od *parija*, u Indiji čovjek koji nije pripadnik ni jedne kaste, najniži društveni sloj, prezren i »nečist«
pijaster – srebrni novac koji se koristio na Orijentu

pulčinel (tal.) – komedijaš, lakrdijaš, komična figura iz kazališta lutaka

sacerdotalni (lat.) – svećenički, duhovnički

sastati – susresti

silfida – vilenjakinja, zračna vila iz keltске i germanske mitologije; preneseno: nježna žena

sou (franc.) – sitan francuski novac

spleen (engl.) – tuga, jad, dosada, sumornost, zlovolja (tipično engleski)

tirz (grč. *thýrsos*) – štap, na gornjem dijelu obavijen bršljanom, kakav nosi bog Dioniz, njegovi pratitelji i štovatelji (Bakhantkinje)